KARYS

1961
VASARIS -
FEBRUARY

KARYS

1961
2 (1369)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Redaktoriaus pavaduotojas — Stasys Butkus
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas
Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas
Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L.V.S. Ramovė New Yorko Skyrius
Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Justinas Liaukus — Karinės žinios
V. A. Mantautas — Tremties Trimitas
Kunig. Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

Vytauto Didžiojo Karo Muzėjaus Kaune Frontonas ..... Viršelis
P. Dirkis — Didžiosios dienos išvakarėse 33
A. Budreckis — D. L. K. Algirdo žygiai Maskvon 34
A. Alksninis — Tolimuose Rytuose 39
J. Baublys — Geležinkelių būrys Vilniaus kryptimi 41
A. Dimas — Lietuvos Operai 40 metų 47
V. Sirvydas — Senovės Lietuva I 48
J. Skardis — Dujos ir bakteriologiniai ginklai 50
Šaulė Tremtyje 53
Karinės žinios 55
Karinė Spauda 58
S. Dirmantas — Kodėl leidžiame K. Jurgėlos "Žalgirį" 60
J. Vėgėlis — Pranašystės, karai ir gyvenimas 62

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, B. Auginas, V. Augustinas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, J. Budrys, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, Marių Žuvėdra, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Rūtenis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, J. Vėgėlis, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart. Cieminis, Rochester, N. Y. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Lioginas Leknickas, Cleveland, Ohio. Vladas Rušas, Toronto, Canada. V. Šalkūnas, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", J. Memėnas, K. Rožanskas
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — "Neringa", V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. — P. Saladžius, A. Sabalis
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas
Toronto, Ont. — V. Aušrotas, Aug. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis
Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora", 49 Thornton Ave. London W. 4.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper Street, St. Kilda, Vic.
A. Kubilius, 131 Crozier Ave., Edwardstown, So. Australia.
P. Mažylis, 22 Aberdeen St., W. Geelong, Vic.
E. Stašys, 174 Prince's Highway Arncliffe, N.S.W.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB, Seminario Salesiano Altamira, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y., U. S . A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523737 3

Įsteigtas Lietuvoje 1919—Nepriklausomybės kovų—metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 2 (1369) VASARIS - FEBRUARY 1961

DIDŽIOSIOS DIENOS IŠVAKARĖSE

P. DIRKIS

Pats kritiškiausias Lietuvai momentas iškilo kai lietuvių kalbai buvo pradėta rašyti nekrologas, nepriklausomybei ir valstybingumui statyti kryžius, o tautai pilti antkapis. Tačiau atsirado pranašų, kurie ne tik nugalėjo tautai pranašaujamą mirtį, bet pažadino ją iš apsnūdimo ir net paruošė nepriklausomam gyvenimui.

Dr. J. Basanavičius savo "Aušroje" pranašavo tautai naują rytojų artėjant, dr. V. Kudirka skelbė savo "Varpe" prisikėlimą. Tautą tie pranašai sujudino ir ji tikrai ėmėsi ruoštis naujam tautiniam gyvenimui.

Vilniuje, 1917 m. rugsėjo 17-23 dienomis, lietuviai susirenka konferencijai. Išsirenka Tarybą ir įgalioja tautą siekti nepriklausomos valstybės. Pasirėmusi tautų apsisprendimo teise, Taryba, išstatydama save visokiems pavojams, savo posėdyje, 1918 m. Vasario 16 Dieną, tame pačiame Vilniuje, paskelbia Lietuvą nepriklausoma valstybe.

Paskelbti pasauliui Nepriklausomybės Aktą nebuvo taip sunku, kaip jį apginti ir įgyvendinti. Tuo laiku dar nebuvo aišku kas įšeis iš karo sugriauto pasaulio, kaip pasaulinio karo degėsiai susitvarkys. Tačiau mums lietuviams tada buvo težinoma tik viena: norėjome būti laisvi ir nepriklausomi, todėl ta kryptimi dirbome kiek galėjome ir kaip supratome.

Kad Lietuva išsaugojo paskelbtą nepriklausomybę ir tapo laisva valstybe, tai ne keno kito dėka, o tik tos vienybės ir ryžtingumo, savanorių karių žygių ir visos tautos pasiaukojimo. Lietuviška vienybė ir ryžtas išlaikė žudomą tautos gyvybę daugiau kaip šimtą metų ir atvedė kraštą prie Vasario 16 Dienos.

Šiadieną tas įvykis, kad Vasario 16D. Aktas buvo pasirašytas ir paskelbtas Gedimino kalno papėdėje ir iš ten nuaidėjo po visą Lietuvą lyg legendinio Geležinio Vilko šūkis, atrodo yra simbolinis. Taip, jis yra ne tik tikras, jis yra kartu ir simboliškas, nes tą dieną įstatymiškai buvo įkūnytas visos tautos, nuo 1795 m. puoselėtas, atkakliai siektas ir labai daug aukų kainavęs troškimas — nepriklausomos valstybės idėja.

Tačiau po 22 metų kūrybingo ir laisvo gyvenimo, plėšraus kaimyno, raudonojo bolševiko, egoistiniai ir imperialistiniai siekimai netik panaikino Lietuvos nepriklausomybe, bet ir pačią žydinčią šalį pavertė neapsakomo skurdo ir baisiausios vergijos pančių nešėja. Jau 20 metų okupantas — komunistas trypia mūsų tautinę trispalvę. Jis nutildė Tautos Himną, užčiaupė lietuvio lūpas, kad negalėtų reikšti laisvės troškimo ir deda pastangas užkimšti lietuvio ausis nuo laisvojo pasaulio iš kurio dar girdimas tiesos žodis. Už Tautos Himną Lietuvoje šiandieną gresia suėmimas, už Vasario 16 D. minėjimą — kalėjimas ir už tautinių jausmų pareiškimą — Sibiras.

Lietuva dar niekad nebuvo išgyvenusi tokios nepelnytos kančios; Rūpintojėlių ir kryžių žemė dar niekad nebuvo taip slegiama ir kryžiuojama kaip dabar. Lietuvoje dabar kryžiai yra tašomi ir drožiami ne iš uosio, klevo ar ąžuolo, bet iš gyvo žudomos tautos kūno.

Pasaulinių įvykių bangos mus vėl atbloškė į tą tašką, kuriame esame buvę prieš 42 metus. Mes ir vėl stovime prieš uždavinį vieningomis jėgomis, pasišventimu ir nepalaužiamu atkaklumu, bei 1918-20 m. savanorių karių pasiryžimu, klausomybę.

D.L.K. ALGIRDO ŽYGIAI MASKVON 1368 — 1372 M.

ALGIRDAS BUDRECKIS

PRIEŽASTYS

Betęsdamas savo tėvo politiką, būtent, bejungdamas po savo valdžia rusų žemes, Didysis kunigaikštis Algirdas susidūrė su kylančia Maskvos kunigaikštija. Rytuose Algirdo šūkis buvo: "Quod omnis Russia ad Litvanos deberet simpliciter pertinere" ("Visa Rusija turi priklausyty Lietuvai".) jis laikė Maskvą šios politikos priešininke. Algirdo santykių su Maskva politikos tikslai buvo sekanti: sužlugdyti Maskvos iškilimą ir išgauti Lietuvai iš Bizantijos atskirą pravoslavų metropoliją.

Kada Maskva pradėjo užėminėti kaimyninės silpnas kunigaikštystes, Lietuva reagavo ir pradėjo bendradarbiauti su Maskvos priešais, su Tvere (dabartiniu Kalininu) ir su totoriais. Santykiai su totoriais pasirodė nepatikimi, nes chanas Janibekas sulaikė Algirdo pasiuntinius, kunigaikščius Simoną ir Aikšą Karijotą, ir juos perdavė savo ištikimam pavaldiniui, Maskvos kunigaikščiui. Tada Algirdas kreipėsi į Maskvos rimčiausią varžovą į Vladimiro kunigaikščius, t.y. į Tverę. Norėdamas turėti sąjungininką prieš Maskvą, 1350 m. Algirdas vedė Tverės kunigaikščio seserį Julijoną (Algirdo antroji žmona, Julijona Aleksandraitė, pagimdė septynis sūnus: Jogailą, Skirgailą, Kaributą, Lengvenį, Karigailą, Vygantą ir Švitrigailą. — Stądnieckiego Kazimiera *Bracia Wladislawa -Jagielly,* Lwow, 1867 m.). Šitos vedybos išplėtė Lietuvos įtakos plotą iki Maskolijos ribų; tuo tarpu tos vedybos sustiprino Mykolo Tveriškio poziciją prieš rytinį priešą.

1367 metais varžytynės tarp Tverės ir Maskvos kunigaikščio prasidėjo iš naujo. Tverės valdovas Mykolas Aleksandraitis, Riuriko variagų dinastijos palikuonis, pasiėmė "Rusinų Didžiojo Kunigaikščio" (Velikyi Knjaz) titulą, remdamas savo bylą užmušto tėvo, Aleksandro Mykolaičio, kuris buvo Vladimiro didysis kunigaikštis, tėvonija. Maskviniai valdovai taip pat geidė šito titulo, ir šiam tikslui pirko paramą Aukso Ordos sostinėje, Sarajuje. Chanas Mamajus buvo suteikęs Mykolui Tveriškiui jarliką, bet, kadangi Mamajaus konkurentas Kubekas valdė Sarajuje ir buvo chano Batu teisėtas įpėdinis, Maskva nepripažino šito jarliko. Kai Mykolas Aleksandraitis pradėjo ginčytis su dėde dėl Tverės sosto, 1367 m. kilo naminis karas Tverėje. Maskvos didysis kunigaikštis, Dimitras Ivanovič, ir jo metropolitas palaikė pastarąjį. Kova dėl pirmenybės Tverėje pasidarė žiauri. Mykolas Aleksandraitis matė, kad be Lietuvos pagalbos Tverės žmonės kreipsis į Maskvą ir, kad tuo tarpu, Maskva nudės Mykolą. Ir štai Mykolas Tveriškis ieško pagalbos iš savo svainio Algirdo. 1367 m. rudenį, jis sugrįžo su lietuvių kariuomene, paėmė Tverę, apgulė dėdę Kašme ir privertė jį atsisakyti nuo Tverės. Tuo būdu Mykolas atgavo didžiojo kunigaikščio titulą. 1368 m. pradžioje, pildydamas tėvo Algirdo įsakymus, Polocko kunig. Andriejus nusiautė Tverės valsčius Chovačą ir Rodną, kurie nepripažino Mykolo autoriteto.

Keršydami maskvėnai užėmė Rževą.

Dimitras Ivanovič ir Maskvos metropolitas surengė spąstus Tverės Mykolui. Jie sukvietė Mykolą su bajorais Maskvon pasitarti dėl karo paliaubų. Tačiau tveriškiai sužinojo apie Dimitro sąmokslą suimti Mykolą Kremliuje ir jį nužudyti. Mykolas buvo perspėtas, ir jam vos nevos teko išsprukti. Kaikurie jo bajorai nebuvo tokie laimingi.

Mykolas Tveriškis išbėgo Lietuvon ir išmaldavo Algirdą žygiuoti prieš Maskvą.

ALGIRDO PIRMASIS ŽYGIS, 1368M.

1368 m. lapkričio mėn. Didysis kunigaikštis Algirdas pats išžygiavo Maskvon. Šaltiniai mini, kad šiame žygyje jį lydėjo brolis Kęstutis, Vytautas, Algirdo sūnūs, "visi Lietuvos kugaikščiai, ir, žinoma, Mykolas su tverėnų daliniais. ("... a s nim eho Kestutei Hedimena wicz i syn Kestutiew Witowt ... i synowe Olherdowy i wsi knjazi Litowoskii i knjaz welikii Michailo Aleksandrowicz Twerskii i Smolenskaa rat". Patr. XII. žr. Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*). Pažymėtina, kad tais pat metais Didysis kunigaikštis Kęstutis buvo nusiautęs Mozūrijos sritis ir tik ką grįžo po pergalingų kautynių su kryžiuočiais ties Nemunu.

Algirdo žygį apibūdina, iš vienos pusės, žygio greitumas, o iš kitos judėsių slaptumas. Nežinia tiksliai kiek kariuomenės Algirdas galėgo turėti. Žygis įvyko žiemos metu, kada buvo sunku rasti maisto kareiviams ir pašaro

arkliams. Visi šaltiniai pabrėžia žygio nepaprastą greitumą. Tad reikia suprasti, kad Algirdo kariuomenę sudarė vien tik raitininkai. XIV amžiuje Lietuvos kariai puldinėdavo ir apiplėšdavo rusų žemes žiemos metu, kada upės ir pelkės būna užšalusios ir pereinamos, kada rusinai žiemoja sutūpę trobose su visa manta. Žygy lietuvių kariuomenę sekdavo rogių gurguolė skirta vežti grobį ir kartais šaulius-lankininkus. Galima sakyti, kad ir šįkart lietuvių kariuomenės sudėtis buvo tokia pat.

Apytiksliai Algirdas vedė Maskvon 12-15,000 kariuomenės. Lietuvių raitija galėjo siekti 4-5000 raitininkų. Išskyrus lietuvių, į Algirdo kariuomenę įėjo 8-10,000 tverėnų, smolenskiečių ir kitų lietuvių valdomų rusinų. Rusinų daliniai irgi buvo raiti ar važiavo rogėmis.

Algirdas buvo įgijęs rusinuose garsą, jog užkariavo daugiau rusinų miestų savo galva negu ginklų jėga. Ir šį sykį Algirdas pagarsėjo gudrumu. Jis savo žygio karinius tikslus slėpė net nuo padėjėjų, nes galėjo būti išdavikas ir jų tarpe. Bejudėdamas slaptai ir budriai, Algirdas apgavo priešą. Maskviečiai negalėjo atspėti jo tikslų ir negalėjo atitinkamai pasiruošti prieš jį. Tai parodo Algirdo karišką geniališkumą. XIV šimtmečio karyba dar nebuvo taip išsivysčiusi Europoje, kad tokia didelė kariuomenė (pagal XIV amžiaus mastą) galėtų taip greitai ir slaptai žygiuoti. O lietuviai kaip tik tuo pasižymėjo. Vien tik totoriai tegalėdavo prilygti lietuvių eiklumui.

Lietuvių kariuomenė apiplėšė maskvinius Cholchlio, Obolensko ir Trostno valsčius. Algirdas išsiuntė mažus judrius dalinius į visas kryptis įbauginti maskvėnus ir užmaskuoti savo tikrus tikslus. Jam pavyko įbauginti provincijos gyventojus taip, kad dar net iki šių laikų buvo išlikę rusų liaudies padavimai apie Algirdo ir "raguotų lietuvių" baisumus. Dimitras

D. L. K. Algirdas smogia į Kremliaus vartus. S. Ušinskas

greitai surinko ir išsiuntė savo kariuomenę pastoti Algirdui kelią. Žiemos metu Dimitras vargu galėjo sutraukti 20,000 kariuomenės. Žiemos žiaurumas ir maitinimo našta neleido jam sutelkti didesnių pajėgų. Be to, lietuvių antplūdis buvo toks netikėtas, kad maskvėnai vos spėjo surinkti prastai paruoštą kariuomenę. Maskvos kariuomenė nebuvo judri, nes joje buvo daug pėstininkų. Ji tiksliai nežinojo iš kurios linkmės Algirdas puls, o Algirdo žvalgai sekė jos kiekvieną žingsnį. Lapkričio 20 d. Maskvos kariuomenė sustojo ties Trostnos upe. 1368 m. lapkričio 21 d. rytą Algirdas greitai peržengė užšalusią Trostnos upę, netikėtai puolė ir apsupo kariuomenę. Išblaškęs Dimitro kariuomenę mūšio lauke, Algirdas visu greitumu žygiavo tolyn Maskvon.

Be abejo, Algirdo žingsnis sudavė nelauktą smūgį Maskvai. Niekuomet anksčiau lietuviai nebuvo stovėję prieš pačius Maskvos vartus, niekuomet lietuviai nebuvo mėginę tokių smarkių žygių. Algirdo sekmingo veikimo priežastis nebuvo galingesnės jo karinės jėgos. Algirdo pasisekimas parėjo nuo jo netikėto puolimo; metraštininkai pabrėžia, jog Maskva neturėjo užtektinai laiko surinkti atitinkamų jėgų. Galbūt kitose sąlygose Dimitras būtų galėjęs pasiruošti sutikti priešą karo lauke.

Dabar Dimitras turėjo atidėti veikimo prieš lietuvius planus ir sutelkti visas pastangas išsilaikyti už Kremliaus mūrinių sienų.

Dimitro Ivanovičiaus būklė nebuvo lengva. Pats faktas, kad Algirdas išdrįso atžygiuoti prie Maskvos sienų jam buvo didelis įspėjimas ateičiai ("Sytuacya Dymitra Iwanowicza nie byla lekka. Sam fakt že Olgierd wazyl się w.r. 1368 dojšč pod mury Moskwy byl dla niej wielkiem memento na przyszlosc." — Paszkiewicz) Prieš Dimtiro akis stojo baisus vaizdas, kad Algirdas pasinaudos savo įtaka apsupti Maskvos sritis savo sąjungininkais: Tvere šiaurėje, Naugardu — šiaurės rytuose ir Novosilium — pietuose.

Tačiau Dimitras buvo laimingas, kad Algirdas neatgabeno sienagriovių bei kitų apgulimo įrankių. Jo kariuomenė greitai žygiavo, idant padarytų taktinę staigmeną maskviečiams. Būdamas senas karvedys Algirdas suprato, kad betkoks bandymas įsiveržti Kremliun nepavyktų, nes Kremliaus sienos 1367 m. buvo jau iš akmenų statytos. Taip pat jo prestižas rytų rusinuose nukentėtų, jei toks puolimas jam nepavyktų.

Štai, nežiūrint Mykolo Tveriškio skatinimo pulti Kremlių, Algirdas dalimi savo jėgų tik apgulė Kremlių, o visomis kitomis jėgomis siautė po Maskvos apylinkes.

Algirdo kariuomenė sudegino medinius Maskvos priemiesčius ir smarkiai apiplėšė ir nusiautė apylinkę. Trejas dienas jo kariuomenė plėšė Dimitro žemę, padarydama daug žalos ir grobdama daug belaisvių bei daug turto. ("Olhierd že stoal okolo hrada Moskwy tri dni hrada ne uzja, a zla mnoho stwori, rozže i poplėni ljudei bezozisleno i w polon powede" Patr. XI 10)

Visą tą laiką Dimitras Ivanovičius galėjo tik sėdėti už Kremliaus mūrų ir planuoti, kaip ateity atkeršyti žygio pradininkui, Mykolui Tveriškiui.

Algirdas tikėjosi, jog jo veiksmai privers Dimitrą atsisakyti nuo kišimosi į Tverės kunigaikštijos vidaus reikalus. Po trijų dienų plėšimo ir siautimo lietuvių kariuomenė pasitraukė per valstybės sieną su tokiu pat greičiu, kokiu ji atvyko. Maskviečiai buvo taip nustebinti, kad nedrįso net vytis paskui lietuvius.

ALGIRDO ANTRASIS ŽYGIS, 1370 M

Lietuvos kunigaikštystės reikalus Algirdas tvarkė kartu su broliu Kęstučiu. Jie kartu pravesdavo ir karo žygius. Vienais metais — kaip pvz. 1368 m. — jų sutelktos kariuomenės kariaudavo rusinuose, dažniausiai žiemos metu, o kitais metais jie jau kartu žygiuodavo prieš kryžiuočius ir kalavijuočius. Kai 1369 m. pavasarį Algirdas žygiavo su broliais, Kęstučiu ir Liubartu, vakaruose prieš Prūsų kryžiuočius, Dimitras Ivanovičius puolė Tverę. Jis atkeršijo tverėnams už praeitos žiemos žygį ugnimi ir kardu. Mykolas buvo bejėgis, nes jo svainis tuo metu dalyvavo žūtbūtinėje kovoje su kryžiuočių ordinu, kuris gresė Lietuvai jau 150 metų. Tačiau Algirdas prižadėjo ateiti Mykolui į pagalbą, kada kryžiuočių gresmė bus šiek tiek nuslopinta.

Kada Maskvos kunigaikštis Dimitras, vėliau vadinamas Doniškiu (Donskoi), nenustojo kariavęs su Tvere, Algirdas, kartu su Kęstučiu, Vytautu, Mykolu Tveriškiu ir su visa eile Lietuvos bajorų, antrusyk išžygiavo Maskvon 1370 metais.

Didysis kunigaikštis Algirdas parodė savo kariškus sugebėjimus ir šiame žygy. Jis vėl sutelkė savo jėgas nepaprastai greitai. Skubiai žygiuodamas palei Voloko upę, Algirdas sutiko savo sąjungininką Smolensko Sviatoslavą, kuris buvo jau nusiautęs maskvinius Protvos ir Verejos valsčius. Lietuvos ir Smolensko jėgos susijungė Volokolamske, kur jos sutriuškino Mask-

vos kariuomenę. Dimitras Ivanovičius buvo priverstas jieškoti prieglaudos savo sostapilyje.

Nors Algirdas ir vėl neturėjo sienagriovių ir kilnojamų bokštų, tačiau apgulė Maskvą. Aštuonias dienas lietuviai puolė Kremliaus sienas ir degino Maskvos apylinkes.

Algirdas būtų ilgiau pratęsęs apgulą, bet jam buvo pranešta, kad Dimitro rėmėjai traukia naują maskviečių kariuomenę Peremišly. Bijodamas, kad ši nauja kariuomenė sups jį, Algirdas pasiūlė nutraukti Maskvos apgulimą, Dimitras sutiko padaryti palaubas.

Išėjęs į kalnelį, kuris po to liko vadinamas Nusilenkimo kalnu ("Poklonnaja Gora"), Dimitras puolė ant kelių prieš Lietuvos valdovą, pagal totorių didžiųjų chanų etiketą. Paliaubos buvo pasirašytos, ir Algirdas, kad padarytų maskviečiams įspūdį, įsmeigė savo jietį į Kremliaus vartus.

Algirdas parodė savo sumanumą pasiūlydamas Dimitrui paliaubas. Nors jis žinojo, jog tik po kelių dienų maskvėnų nauja kariuomenė nutrauktų jų sostinės apgulimą, jis vistiek sugebėjo išgauti paliaubas, kurios nutraukė karą tarp 1370 m. liepos 31 d. ir rugpjūčio 26 d. Tuo būdu išgavęs paliaubas, Algirdas skubiai pasitraukė su kariuomene, paimdamas su savim daug belaisvių ir daug grobio.

Šitas "Maskvos nugalėjimas" padrąsino Mykolą išsiprašyti Vladimiro didžiojo kunigaikščio titulą. Aukso Ordos didysis chanas jam suteikė atitinkamą jarliką, tačiau Mykolui neteko perimti Vladimiro valdymo.

ALGIRDO TREČIASIS IR PASKUTINIS ŽYGIS, 1372 M.

Netrukus Mykolas ir Dimitras vėl atnaujino savo ginčus dėl Vladimiro didžiosios kunigaikštystės. 1371 m. lietuviai negalėjo suruošti žygio prieš Maskvą, nes tada jie kovojo su vokiečiais. Algirdas dalyvavo žygiuose vakaruose ir negalėjo kreipti dėmesio į svainio prašymus.

1372 m. pavasarį, Algirdas pasiuntė brolį Kęstutį rytuosna, o pats gynė Lietuvą nuo kryžiuočių ordino puolimų. Kęstučiui nekaip sekėsi rytuose. Jo žygis tik paskatino Maskvą sutraukti ir paruošti kariuomenę karui.

Kadangi maskviečiai pakartotinai sulaužė 1370 m. sutartį, lietuviai vėl iššygiavo prieš juos. Algirdas nusileido žmonos Julijonos ir jos brolio Mykolo maldavimams. 1372 m. vasarą, kai Kęstutis grįžo į kovas su vokiečiais, Algirdas išjojo Maskvon su kariuomene.

Deganti kempinė buvo pasiųsta Dimitrui kartu su pranešimu, kad, dar prieš jos užgesimą, lietuviai atvyks įsmeigti jietį į Kremliaus vartus su įrašu: "Tas didvyris, kuris kovoja, kada būna priverstas prieš savo valią, o ne tas, kuris pradeda karą."

Lietuvių kariuomenė sutiko sąjungininkus tverėnus ties Liubutsku ir iš ten iššygiavo prieš Maskvą. Algirdo sąjungininkų ir lietuvių kariuomenės galėjo siekti iki 30,000 karių.

Tačiau šį sykį Dimitras Ivanovičius buvo sutraukęs pakankamai jėgų ir iššygiavo sutikti priešą. Maskviečiams pavyko sumušti Algirdo priekinius saugos pulkus ir Algirdas tučtuojau išrikiavo savo kariuomenę karo lauke prieš maskvėnų kariuomenę.

Abidvi kariuomenės tik žiūrėjo viena į kitą, pasiruošusios kovai, kurios neviena nenorėjo pradėti. Abiejų kariuomenių nervai buvo įtempti.

Pagaliau, po aštuonių dienų, Dimitras ir Algirdas pasirašė taikos sutartį. Siena tarp Lietuvos ir Maskolijos buvo nustatyta nuo Možaisko, palei Ugros upę. Prekybos laisvė buvo garantuota. Už šias Maskvos nuolaidas Algirdas sutiko neiskišti į Maskvos-Tverės vaidus.

Algirdas ir Dimitras abudu grįžo atgal į savo sostines be jokių susidūrimų. Abidvi pusės bijojo savo priešo; šios abipusinės baimės priežastis buvo lauko kariuomenių jėgų lygybė. Abidvi kariuomenės buvo maždaug vienodo dydžio. Pralaimėjimo pasekmės būtų tokios lemtingos vienam ar antram, kad abudu priešininkai bijojo rizikuoti stoti į mūšį. Algirdas, su penkiasdešimt metų kariško bei politiško patyrimo, ir nepatyręs — bet gudrus — Dimitras Ivanovičius, abudu suprato, kad sprendžiamasis mūšis tarp jūdviejų buvo per pavojingas.

Bet buvo ir kitų priežasčių, kodėl tie du priešininkai neišmėgino savo jėgų vienas su kitu. Maskva dar buvo totorių suvaržyta, o Lietuva turėjo vesti žūtbūtinę kovą su kryžiuočių ordinu, kuri pareikalavo daug jėgų bei pastangų.

ŽYGIŲ IŠDAVA

Mykolas veltui dar kartą bandė kovoti su Dimitru. 1375 m. Dimitras ir jo sąjungininkai, sykiu su naugardiečiais, kurie norėjo atkeršyti Tverei už Toržoko apiplėšimą, iššygiav Tverėn. Algirdas, nenorėdamas supykinti n ugardiečių, nesutiko ateiti Mykolui į pagalbą.

Lietuvos apleistas Tverės didysis kunig ikštis Mykolas buvo priverstas pasirašyti sutartį su Maskva ir atsisakyti ryšių su Lietuva. Jis taip pat buvo priverstas pripažinti Dimitrą Ivanovičių savo vyresniu broliu (staršyi brat), at-

sisakyti nuo Vladimiro bei Naugardo, ir nežiūrint pasekmių, sekti Dimitro politiką. Kitaip tariant, Tverė tapo Maskvos valdiniu.

Kariniu atžvilgiu Algirdo žygiai buvo niekas kitas, kaip taktiškos pergalės. Algirdas negalėjo užimti Maskvos, nes kiekvieno karo žygio metu jėgos būdavo nedidelės (tarp 12,000 ir 30,000 karių). Laimėti iniciatyvą jis turėjo žygiuoti lengvai, t.y. su raita, lengvai ginkluota kariuomene. Jei jis būtų vilkęs apgulimo įrankius, tai jo operacijos būtų sulėtintos ir pagaliau nepavyktų. Taip pat jis negalėjo surinkti didesnių kariuomenių; žūtbūtinė Lietuvos kova vakaruose prieš kryžiuočius pareikalavo daugybę jėgų.

Kitu atžvilgiu Algirdas laimėjo politiškai prieš Maskvą. Jis parodė rusinams, kad jis laimi, kad Maskva negali išsilaikyti prieš jo kariuomenę. Tie žygiai išgavo vakarų rusinų kunigaikščių pagarbą ir leido jam sukonsoliduoti savo valdymą rusinuose.

Nors galų gale Algirdas prarado Tverės paramą, tačiau jis galėjo nustatyti savo naudai valstybės sienas su Maskolija. O be to, kol Algirdas valdė, Maskva nustojo agituoti prieš Lietuvą.

Algirdo laikų bažnyčios griuvėsiai Vilniuje

TOLIMUOSE RYTUOSE

LTN. A. ALKSNINIS

Ne vieną iš mūsų gyvenimas nubloškė ten kur niekad ir nesvajojome atsidurti. Nuo vaikystės laikų aš norėjau būti kavaleristu, bet — tapau jūrininku.

Tarnauju Amerikos laivyne jau nuo 1956 metų. Du metus praleidęs Floridoje ir penkis mėnesius nardymo mokykloje Washingtone, buvau paskirtas į Pearl Harbor, į laivą USS Lipan (ATF-85). Tai jūrų vilkikas, nedidelis bet tvirtas laivas pritaikintas vilkti kitus laivus per vandenynus, nardymui ir gelbėjimui. Įgulos esame penki karininkai ir septyniasdešimts jūrininkų. Pernai metais gruodžio mėnesį išplaukėm ilgai ir nuotykingai kelionei į Tolimuosius Rytus. Tos kelionės įspūdžius čia ir noriu papasakoti.

Išplaukiant iš Pearl Harbor buvo saulėta ir šilta, bet po kelių dienų oras pradėjo vėsti ir priminti mums, kad kitoj pasaulio daly tada buvo žiema. Ketvirtą dieną perplaukėme tarptautinę laiko liniją ir tokiu būdu praradome vieną dieną. Ta proga turėjome mažą pramogėlę. Visi vyrai, kurie pirmą kartą per tą liniją plaukė, turėjo prašyti karaliaus Neptūno, kad praleistų. Gavę leidimą jie turėjo perkelti tą liniją, lyg kokią virvę, per visą laivą bet taip, kad neužsikabintų. Po to jie turėjo dėkoti Neptūnui už praleidimą ir mojuoti kol jis dingo akiratyje.

Kelionė buvo netrumpa, tai stengėmės ir linksmintis kaip įmanydami. Pagal laivyno tradiciją, kiekvieną vakarą žiūrėjome filmo. Kartais mus palinksmindavo delfinų būrys bežaidžiančių ir belenktyniaujančių su laivu.

Kitų laivų vandenyne beveik nesutikome per visą kelionę, gal tik kokius du ar tris. Paskutinę kelionės dieną prie Japonijos pradėjome sutikti žvejų laivelių kurių atsirasdavo vis daugiau ir daugiau, kol pasidarė taip tiršta, jog atrodė bus neįmanoma įplaukti į Yokosukos uostą. Aš kaip tik tą ankstų rytą budėjau. Pirmą kartą matant tokį didelį judėjimą laivų, lailaivelių, laivukų ir plaustų plaukai ant galvos stojosi. Būtų nebuvę taip baisu, jeigu jie būtų laikęsi kokių nors judėjimo taisyklių. Vėliau sužinojome, kad jie tyčia kuo arčiau prieš laivą stengiasi praplaukti, nes tai reiškia laimę. Mums atrodė, kad ne vieną iš tų laivelių vien laimė ir telaikė ant vandens paviršiaus.

Pagaliau per tą tikrą laivų sriubą įplaukėme į Yokosukos laivyno bazę ir po trylikos dienų pagaliau nustojome supęsi ir svyravę.

Pirmasis Japonijos vaizdas neatrodė labai japoniškas. Prie uosto tebuvo vieni naktiniai klubai, barai ir suvenyrų krautuvėlės. Gyvenimas čia prasidėdavo tik vakare. Žmonių apsirengimas ir papročiai man labiausia krito į akį. Dauguma žmonių vis dar nešiojo tradicinį rūbą, kimono, ir savotiškas klumpaites. Tos klumpaitės tai maža lentutė su dviem prikaltom kaladėlėm po padu. Viršuje yra diržiukas einantis tarp kojos nykščio ir piršto. Kojinės irgi turi nykštį. Maži vaikai yra nešiojami ant nugaros. Jie atrodo labai patenkinti tokioj padėty.

Pirmiausia, aš nusipirkau gerą japonišką foto aparatą, kad galėčiau įamžinti tuos naujus įspūdžius. Tokių prekių kainos čia yra bent dvigubai žemesnės negu Amerikoje.

Vieno katalikų misijonieriaus prašomi mes pervežėme iš Havajų nemažą kiekį kalėdinių dovanėlių vienai misijai Tokijo mieste. Dabar reikėjo jas pristatyti. Kapitonas mane paskyrė jas nuvežti. Puiki proga buvo pamatyti Tokijo bent trumpai. Miestas didelis ir viduje mažai skiriasi nuo betkokio vakarietiško didmiesčio: daug žmonių, didelis automobilių judėjimas, dideli namai. Buvau užsikėlęs į garsųjį Tokijo bokštą kuris yra augštesnis net už Eifelį. Tik į šį bokštą lankytojams negalima taip augštai užsikelti kaip į Eifelį. Gaila, kad nebuvo progos daugiau pamatyti to miesto.

Kalėdos atėjo visai be kalėdiškos nuotaikos; toli nuo savųjų, be kūčių, be tradicijų. Kalėdų dieną pasikvietėm į laivą dešimts japoniukų našlaičių. Privalgydinom ir apdovanojom tuos vaikučius. Jūrininkai turėjo daug džiaugsmo belinksmindami juos. Man prisiminė tada mūsų tremties dienos ir kiek džiaugsmo būdavo tokia proga.

Po Kalėdų su draugu buvau išvažiavęs paslidinėti į garsaus Fuji (Fudži) kalno papėdį. Dyvų nėra, kad japonai didžiuojasi tuo išdi-

džiu kalnu balta kepure. Pirmą kartą po trijų metų vėl pamačiau tikrą žiemą su girgždančiu sniegu.

Apsistojome grynai japoniškame viešbutyje, kuris buvo tikrai japoniškai švarus ir labai šaltas. Japoniški kambariai nėra šildomi, kūrenamos tiktai kelios žarijos vulkano pelenų pripiltame puode, "kibači" vadinamame. Kambaryje nėra lovų, miegama ant minkštų grindų, apsiklojus keletu patalų, o, kad dar šilčiau būtų miegoti, tai toks "kibači" puodas įdedamas į tam tikrą šulinėlį grindyse, ant kurio uždėtas mažas staliukas apdengiamas tais pačiais patalais. Mūsų kojoms tada buvo labai smagu ir šilta, taip begulint, bet kad galvai ir pilvui nebūtų šalta, dėl visa ko, gurkšnojome iš butelio japonišką viskį.

Po visų kalėdinių švenčių, keletą dienų valkiojome taikinį mūsų kreiserių (krūzerių) šaudymo pratimams. Oras tą laiką buvo visai pasiutęs: audringas, šaltas ir snieguotas. Į uostą grįžome nemigę, peršalę ir nuvargę.

Keletą dienų pabuvę uoste išplaukėme į Sasebo. Tai buvo tiktai trijų dienų kelionė visą laiką plaukiant nepertoli nuo krantų. Praplaukėme vieną veikiantį ugniakalnį esantį vidury jūros ant negyvenamos salelės. Oro sutikome visokio: kartais buvo taip banguota, kad vanduo užliedavo net tiltelį.

Sasebo uostas yra idealus, įrengtas gale gilios vingiuotos įlankos tarpe kalnų. Anksti rytą, įplaukiant, miesto nebuvo galima matyti dėl užgulusių smalkių nuo tų japoniškų "kibači" puodų.

Iš Sasebo turėjome plaukti į Filipinų salas, bet, staiga, mūsų planus pakeitė. Po poros dienų išplaukėme, bevilkdami taikinį, į Korėją, dalyvauti Korėjos laivyno šaudymo pratimuose. Jūroje sutikome keturis Korėjos naikintojus (destroyers) kurie labai gražiai parodė kaip geri šauliai šaudo. Nebus jiems vargo kada nors komunistus sudoroti. Buvo mums truputį keista kaip jie visiškai nepaisė žvejų kurie nuolat maišėsi šaudymo rajone savo mažuose laiveliuose. Nepadėjo net mūsų nuolatiniai perspėjimai, kad nešaudytų. Gerai, kad viskas laimingai pasibaigė.

Pusaną, Korėjoj, pasiekėme tą pačią dieną. Čia vaizdas jau buvo daug vargingesnis negu Japonijoj. Aiškiai matėsi, kad kraštas dar nėra atsipeikėjęs nuo karo, arba ir anksčiau buvęs toks vargingas. Daugelis gatvių negrįstos, duobėtos. Žmonės apsirengę karių uniformų dalimis, apiplyšę... O tų žmonių daugybė tai neišpasakyta! Gatvėse knibžda įvairiausia prekyba, daugiausia dingusiomis prekėmis iš amerikiečių sandelių arba jų kišenių. Tame judėjime keletas vaizdų ypač buvo įdomūs. Mačiau vieną moterį nešant didžiulę plačią pintinę prikrautą gyvų vištų. Atrodė lyg moderniška didele plunksnuota skrybėle dėvėtų. Kita moteriškė nešė ant galvos kelių augštų nešinį: pirmiausia pilną pintinę, ant tos viršaus kubilą ir, ant to kubilo, kibirą prikrautą žalių sudygusių svogūnų. Tos irgi buvo graži skrybėlė. Labai juokinga buvo matyti kelias krautuvėles, visai prie pat uosto, tarp žmonių sugriuvusių lindynių ir kiaulių tvartų. Tu krautuvėlių vardai buvo: "Macy's', "Gimbels", "Sears and Roebuck", garsiausios New Yorko krautuvės.

Mūsų tikslas Pusane buvo apžiūrėti dvylika senų apleistų laivų ir sudaryti planus juos pertempti į Japoniją. Tų "vaiduoklių laivų" apžiūrėjimas man paliko didelį įspūdį. Apleistas ir visai neapšviestas laivo vidus yra labai paslaptingas. Pasijutau kaip paskendusiame laive.

Perdaug mes ir nesistengėme apžiūrėti Pusano, nes buvome tikri, kad į ten dar grįšime daugelį kartų kai vilksime tuos laivus. Pasitaikė proga aplankyti Maryknoll misiją kuri labai daug gero daro Korėjos pabėgėliam. Seselės savo ambulatorijoj ten apžiūri net ligi keturių šimtų ligonių per dieną. Seselė vienuolė kuri mus priėmė buvo lietuviškos kilmės iš Philadelphijos bet pavardės man nepasakė. Tą dieną grįžę į laivą radome įsakymą su "striokais" plaukti į Japoniją, Iwakuni oro bazę, gelbėti lėktuvo iš Hirošimos įlankos. Taip mūsų planai pasikeitė ir daugiau nebesugrįžome į Korėją.

Į Iwakuni plaukėme per Shimonoseki sąsiaurius vidury nakties. Tai buvo kita atmintina naktis kai plaukėme per tokią siaurumą, neįsivaizduojamai dideliame judėjime ir dar bevelkant taikinį. Mes nusprendėme, kad mūsų buvo labiausia keliavęs taikinio plaustas visame Pacifike.

(bus daugiau)

Tremties Trimito Redaktorių

VAIDIEVUTĮ MANTAUTĄ

ir

IDĄ ŠIMULYNAITĘ

sukūrusius lietuvišką šeimą. Šaulė Tremtyje nuoširdžiai sveikina ir linki laimingo, saulėto gyvenimo.

GELEŽINKELIŲ BŪRYS VILNIAUS KRYPTIMI

JOKŪBAS BAUBLYS

(pradžia Kario Nr. 1.)

VAIŠINANT GALIMA LAIMĖTI

Tuo pačiu laiku Švenčionėliuose dirbo Lietuvos ir SSSR mišri ir speciali komisija esamam geležinkelių turtui ir riedmenims pasidalyti. Iš Lietuvos pusės komisijai pirmininkavo mjr. K. Popeliučka, o nariais buvo susisiekimo ministerijos atstovai. Dalybų, derybų, ginčų ir susitarimų išdavoje Lietuvai teko didesnis skaičius garvežių ir riedmenų siaurgeležinkeliui Panevėžys — Švenčionėliai, negu SSSR jų gavo. Kol ėjo oficialios derybos, turto surašinėjimas, praktiški geležinkelininkai suformuodavo stotyje ištisus traukinius iš geresnių riedmenų ir išsiųsdavo juos Utenon. Iš Utenos "tolesnei veiklai" atsiųsdavo garvežį su vagonu, kuriame būdavo degtinės, kumpių, dešrų, duonos, sviesto, ir sūrių. Svarbu buvo, kad šios mišrios turto pasiskirstymo komisijos bolševikų atstovai nuolat vaišintųsi ir nematytų bei nesusivoktų, kas darosi stotyje. Per tas gausias vaišes komisarai pamiršdavo komisijos uždavinį ir sutikdavo su siūlymu rytoj tai sutvarkyti. Yra laiko, kam skubėti.

Neatsimenu tos rugpiūčio dienos, bet tai buvo 5 val. vakaro, kai atėjo laikas bolševikams apleisti Švenčionėlių stotį. Prieš 5 val. komendantas nuėmė nuo komendatūros raudonąją vėliavą, pasakė "iki pasimatymo" ir lipdamas traukinin dar tarė:

— Važiuojam Varšuvon.

Išlydinčių vietinių gyventojų stoty nesimatė, o tik keli žioplinėjantieji paaugliai ramiai stebėjo kas darosi.

Kad 5 val. vak. bolševikai apleis Švenčionėlius, vietos pareigūnams, darbininkams ir gyventojams buvo iš anksto žinoma. Karo eigoje ir karinės jėgos pagalba įvesta ir dabar išvykstanti bolševikinė administracija nematė nė vieno piliečio užuojautos. Niekas netarė nei bolševikų komendantui, nei vykdomųjų komitetų pirmininkams už ką nors "ačiū" arba "sudie". Tik kiekvienas džiaugėsi, kad pagaliau šie engėjai išvyksta.

Žmonių veidai jau prieš keletą dienų darėsi linksmesni ir jų kalbos tarpusavyje garsesnės. Kiekvienas gyventojas jautėsi drąsiau ir nebebijojo, kad jis gali būti suimtas tardomas ir nekaltai apkaltintas. Krautuvininkai, kurie laikė savo krautuves uždarytas, o prekes paslėptas ir taip išgelbėtas nuo konfiskavimo, išvykus bolševikams, tuojau krautuves atidarė ir per 2 dienas miestelis grįžo prie tokių gyvenimo sąlygų, kurias jau galima buvo vadinti normaliomis. Turto ir asmens neliečiamybė buvo užtikrinta, o Lietuvos teisei, teisingumui ir santvarkai buvo reiškiamas pilnas pasitikėjimas.

MŪSŲ RYŠININKĖ LIETUVAITĖ.

Atvykus į Švenčionėlių stotį būrio telefonistai, tikrindami telefono laidus, ateinančius į stoties komutatorių, užtiko porą laidų tiesioginiams ryšiams tarp Švenčionėlių stoties ir Vilniaus geležinkelio stoties centrinio komutatoriaus. Tikrinimo metu paskambinus, telefonistams atsiliepė malonus moteriškas balsas.

— Hallo, Vilniaus centrinė.

— Mes girdime jus aiškiai.

— Iš kur kalbate?

— Kariai iš Švenčionėlių.

— Paskambinkite vėliau, pasikalbėsime.

Telefonistai paskambino. Bendro turinio jaunųjų žmonių kalbos ėjo vyrų iš laisvės, o mergaitės iš okupantų vergijos — baimėje, kad kas nepasiklausytų jų pasikalbėjimo. Bet iš abiejų pusių buvo prie telefonų lietuviai. Jie vėl nustatė laiką sekančiam pasikalbėjimui. Po to pranešė man, kad turi porą laidų tiesioginiam susisiekimui su Vilniumi ir kad lietuvaitė aptarnauja ten komutatorių 8 valandas, o paskui ją pakeičia rusė ir lenkė. Skambinti galima tik kuomet lietuvaitė budi, nes dvi antrosios nepalankios lietuviams. Kai atėjo lietuvaitės budėjimo laikas, paskambinau pareikšdamas jai džiaugsmą, kad kalbu su lietuvaite iš Vilniaus. Tarp kitko paklausiau jos, kokios gi naujienos? Ji man atsakė:

— Daug visokių naujienų, prašau pasiklausykite, — ir sujungė laidus su bolševikų armijos štabu iš kurio diktavo telefonogramą apie blogėjančią bolševikų armijos padėtį fronte, apie amunicijos trūkumą, nepristatymą maisto, pašaro ir panašiai. Po kiek laiko nutraukusi tolimesnį diktavimą paklausė:

— Ar neįdomu buvo?

— Labai įdomu. Ar aš galiu tokių pranešimų turinį ir kitas žinias užsirašinėti ir pateikti mūsų vadų informacijai.

— Tai galima bus daryti tik kuomet aš budėsiu. Sudiev. Kažkas ateina . . .

Vėliau žinių rinkimas buvo tinkamai sutvarkytas. Gerai rusų kalbą mokanti kareiviai įvairias telefonogramas iš IV rusų armijos štabo, tarp armijų, korpusų, atskirų skyrių užrašydavo neištardami nė vieno žodžio. Vėliau šios telefonogramos per motociklistus buvo siunčiamos į III divizijos štabą. Žinios buvo labai vertingos ir davė galimumų turėti žinias apie bolševikų padėtį Lenkijos fronte ir apie atsitraukimą iš Lenkijos.

ŽVALGOME KELIUS.

Rugpiūčio 20d. būrys savo traukiniu padarė žvalgomąją kelionę iš Švenčionėlių stoties iki Pabradės turėdamas tikslą nustatyti pakelyje esantį geležinkelio turtą, susipažinti su pačiu keliu ir stotyje esančiais pareigūnais. Toje kelionėje dalyvavo ir du Lietuvos siemo nariai pp. Diržys ir Stepanavičius.

Išvažiavus iš Švenčionėlių, ant vieškelio, už kokių 2 km., buvo pastebėta pietų kryptimi žygiuojanti viena artilerijos baterija. Traukiniui lėtai einant, baterija staiga iš vieškelio išsuko ir užsimaskavo už krumų. Seimo svečiai labai susirūpino ir pradėjo prašyti atsisakyti nuo tolimesnės kelionės Pabradės link, nes ši baterija galinti apšaudyti traukinį ir jį sudaužyti. Tuo būdu būtų bereikalingi medžiaginiai nuostoliai valstybei ir galį pablogėti santykiai su bolševikais. Bet geležinkelio linija pasuko į pietų rytus, miškeliai ir kalneliai uždengė traukinį nuo baterijos ir svečiai pasijuto saugesni, negu anksčiau. Pasiekę Pabradę, ten radome senus stoties pareigūnus, kuriems visas rūpestis buvo, kada prasidės traukinių judėjimas. Užtikrinome, kad po savaitės reikia tikėtis padėties pagerėjimo ir suteikėme palankių jiems naujienų. Atgal į Švenčionėlius jokios baterijos nei žygyje, nei už krūmų nebesimatė. Ar tai buvo bolševikų ar mūsų baterija, negalėjome nustatyti. Baimės būta bereikalingos.

Rugpiūčio 22 d. j. ltn. P. Kutka rankinės drezinos pagalba iššvalgė kelią nuo Pabradės iki Naujosios Vilnios. Naujosios Vilnios stotyje bolševikų komendantas pareikalavo jį tuojau pasitraukti iš stoties. Priešingu atveju jis jį ir kareivius areštuos ir sušaudys. Bet tai ką jis pamatė Naujosios Vilnios stotyje, užtektinai suteikė žinių apie padėtį stotyje. Stoties pusėje, iš kur eina keliai Bezdonių link, nebuvo traukinių ir paskirai pastatytų riedmenų, t.y. keliai buvo laisvi.

Rugpiūčio 23 d. geležinkelis nuo Švenčionėlių iki Pabradės buvo perduotas Susisiekimo Ministerijai ekspluatuoti.

Per 7 pėst. pulko vadą plk. ltn. Adamkevičių būrys gavo III divizijos vado įsakymą už-

Karo grobis paimtas po kautynių su bermontininkais tiesiu Radviliškiu 1919 m. pakrautas karinio transporto traukiny

imti Naujosios Vilnios stotį. Užėmimą būrys turėjo suderinti su 7 pėst. pulko išlaipinimu. N. Vilnioje. Iš N. Vilnios 7 p.p. turėjo tęsti žygį į Vilnių.

Reikia pastebėti, kad bolševikų pralaimėjimas ties Varšuva keitė padėtį ir reikėjo skubių veiksmų Vilniui užimti, nekreipiant dėmesio į laipsnišką okupuotų žemių užleidimą.

RUSAI PIKTAI MUS SUTINKA

Įsakymui vykdyti rugpiūčio 23 d. būrys buvo pasirengęs Pabradės stotyje. Buvo nustatyta būriui vykti į Bezdonių stotį rugpiūčio 24d. 22 val. ir ten, atėjus pirmajam traukiniui su 7 p.p. daliniais, tuojau išvykti į N. Vilnią. 22 val. būrys savo traukinio priekyje išleido rankinę dreziną kelio ir padėties žvalgymui. Važiavimo greitis buvo nustatytas 10-12 km. per valandą. Naktis buvo tamsi ir lijo. Bezdonių stotį pasiekus, ten buvo visiška tyla ir tamsa. Niekur jokio žiburėlio nesimatė. Stoties pareigūnų nebuvo. Vienintėlis pareigūnas, vėliau atsiradęs, buvo kelio meistras. Jis nuoširdžiai džiaugėsi sulaukęs lietuvių. Jis užtikrino, kad kelias N. Vilnios link yra tvarkoje. Stotį aptarnauti užėmė būrio kariai.

Rugpiūčio 25 d. 4 val. ryto į Bezdonių stotį atvyko pirmasis traukinys su 7 pėst. pulko daliniais ir artilerija. Po to būrys tuojau išvyko N. Vilnios link. Jo užpakalyje 3 ir 6 km. atstume vyko pirmas ir antras traukiniai su 7 pėst. pulko daliniais ir artilerija. Buvo sutarta iki N. Vilnios nevartoti garsinių garvežių signalų. Visi vyko tyloje.

Artėjant prie N. Vilnios įeinamojo semaforo, būrio garvežys davė signalą duoti kelią. Centrinių jiešmų postas tuojau pakėlė semaforo sparną, duodamas ženklą, kad traukiniui įvažiuoti stotin kelias laisvas. Įvažiavus būrio traukiniui į N. Vilnios šalinę stotį ir sustojus, antroje stoties pusėje, iš kur ėjo keliai Molodečno — Minsko link, matėsi masė bolševikų kareivių ir civilių su maišais, terbomis ir ryšuliais. Toje pusėje kur sustojo būrio traukinys, keliai buvo nuo traukinių ir vagonų laisvi. Minia pamačiusi Lietuvos karius, lyg gavusi komandą, sujudėjo ir pradėjo trauktis iš stoties. Vieni ėjo Molodečno link, kiti traukėsi už artimiausiųjų prie stoties pastatų.

Iš stoties rūmų išėjęs bolševikų karys priėjo prie manęs ir piktai rusiškai pasakė:

— Aš čia komendantas. Kas tokie esate ir kokią teisę turite čia atvykti?

— Geriausiais tikslais atvykome. Jokių nedraugingų tikslų neturime.

— Aha. Tai prašau stotin. Aš turiu apie jūsų atvykimą pranešti mano komisarui.

Turint prieš save stotyje masę ginkluotų bolševikų kareivių ir nežinant ar tai palaida masė ar organizuota, svarbu buvo laimėti laiką ir nukreipti komendanto dėmesį nuo tolimesnių įvykių stotyje.

Užėjome į stoties budėtojo kambarį. Mane lydėjo, kaip ryšininkai, du puskarininkiai ir du eiliniai. Du įėjo su manimi vidun, o du liko perone. Komendantas telefonavo į Vilnių komisarui ir pranešė jam, kad ką tik į Naujosios Vilnios stotį savavališkai atvyko Lietuvos kariuomenės traukinys su kareivių kuopa, iš kokio 100 ginkluotų vyrų. Laikosi pasyviai. Ką daryti su jais? Susitvarkyti su jais skubiai reikalinga parama.

Ką į tai atsakė komisaras nežinau, tik galutinis N. Vilnios komendanto sakinys buvo:

— Aš bejėgis, reikia pagalbos. Skubėkite.

Matydamas mano pasyvumą ir gerą nuotaiką, susinervinęs komendantas priėjo prie manęs, pasiūlė užsirūkyti ir dar kartą paklausė:

— Tai jokių agresingų tikslų čia neturite?

— Ne, Be abejonės jūs žinote, kad tarp Lietuvos ir SSSR yra pasirašyta taikos sutartis ir ją dabar tik reikia įvykdyti.

— Taip, tai taip, bet tai ne mano, komendanto, kompetencijos ribose.

Po to abu išėjome iš stoties rūmų į peroną ir tuo momentu komendantas pamatė, kad į N. Vilnios stotį vėl įvažiuoja traukinys, pilnas Lietuvos kareivių, o horizonte Daugpilio link matėsi dar ir trečias traukinys. Šito buvo jam perdaug.

— Mane apgavote! — sušuko jis desperatiškai ir nuėjo stotin.

Kada vyko pasikalbėjimas su komendantu, j. ltn. Kutka išsiuntinėjo į stoties centrinių jiešmų postus ir į pačią stotį iš anksto numatytus pareigūnus ir išskirstė sargybas.

Traukiniai su 7 pulko daliniais ir artilerija tuojau buvo pastatyti prie karinės rampos išsikrovimui. Tušti riedmenys buvo išsiųsti Švenčionėlių stotin. Pulko daliniai trumpam laikui susitelkė N. Vilnios gatvėse pusryčiams ir jau maždaug po valandos, t.y. apie 10 val. ryto, pulkas pradėjo žygį Lietuvos sostinėn Vilniun. Naujosios Vilnios miesto ir stoties karo komendantu buvo paskirtas ltn. Kozmianas. Jo žinioje liko viena kuopa pėstininkų ir artilerijos baterija.

Nuvykęs stotin bolševikų komendantas davė įsakymą tarnautojams ir telegrafistams nutraukti darbą. Šito buvo iš jo tikėtasi, todėl griežtai jam buvo pareikšta, kad visi lieka eiti

Pirmasis garvežys aptarnavęs geležinkelio ruožą Panevežys — Obeliai

savo pareigas, negalima nuiminėti nei telefonų, nei telegrafų aparatų, nei išgabenti iš stoties inventorių. Geležinkelių ekspluatacija Molodečno ir Vilniaus link, o taip pat Kalkūnų link, turi būti tęsiama. Traukiniai priimami ir išleidžiami prisilaikant visų nustatytų taisyklių.

— Jūsų įsakymas yra sabotažas ir kenkimas geriems Lietuvos ir SSSR santykiams, pone komendante. Žinokite, kad jūs jau čia ne komendantas. Komendantas čia dabar yra Lietuvos kariuomenės leitenantas Kozmianas. Jūs esate laisvas.

Stoties viršininku buvo paskirtas vyr. puskarininkis Bronius Stasiulis. Jo žinioje ten liko buvę budėtojai ir kiti pareigūnai, išskyrus dvi telegrafistes, atvykusias iš Minsko, nes jos pareiškė:

— Lietuvos kapitalistams nedirbsime.

— Turite pilną laisvę dirbti, ar ne.

— Artimiausiu traukiniu abi išvykstame į Minską.

— Laimingos kelionės.

Kitos telegrafistes buvo linksmos, girdėdamos šį pasikalbėjimą. Vėliau viena jų pasakė:

— Esame patenkintos. Nebus mūsų tarpe šnipų ir rusų komendanto informatorių. Galėsime tarnybos metu pasikalbėti ir pajuokauti. Nebūsime automatais darbe. Dirbame sąžiningai mūsų atsakingą darbą, bet tos dvi tik nuolat čia mus nervino su savo politine propoganda. Jos galėjo kalbėti, o mes turėjome tylėti. Manau, kad jų vieton gali grįšti čia anksčiau dirbusios dvi patyrusios telegrafistės.

— Kodėl ne. Prašau pranešti, kad atvyktų pas Stoties viršininką.

— Tikėk, tamsta, mūsų nuoširdumu Lietuvai, nes mes visos čia esame gimusios ir išaugusios. Todėl Lietuva yra mūsų Tėvynė. Jos naudai atiduodame savo jėgas, nežiūrint, kad čia taip dažnai keičiasi valdžia.

— Pasitikiu jumis ir dėkoju už nuoširdumą.

Visi pasikalbėjimai ir veiksmai visur vyko greitai. Po 10-15 minučių, kai stotin įvažiavo antras 7 p. pulko ešalonas, ir traukinys dar stovėjo stotyje, laukdamas, kol rampoje išsikraus pirmasis pulko ešelonas, iš Molodečno pusės atvyko stotin keleivinis traukinys. Iš jo klasinių vagonų pasigirdo giedamas Lietuvos Himnas. Nustebę priėjome arčiau traukinio ir pamatėme daug kam pažįstamus lietuvius su ašaromis akyse giedančius Himną. Tie lietuviai buvo įkaitai, grąžinami iš SSSR kalėjimų Lietuvon. Pamatę Lietuvos karius N. Vilnioje, o jų ten pamatyti nesitikėjo, savo džiaugsmą jie išreiškė ašaromis. Lietuvos Himno žodžiais, padėkos žodžiais ir nuoširdžiausiais mojavimais kariams.

Sužinoję, kad tai įkaitai, tuojau jų kelionės maršrutas buvo pakeistas. Vietoje išleisti juos Vilniun, vagonai su jais buvo atkabinti nuo traukinio ir pastatyti ant atsarginio kelio, o vėliau atskiru traukiniu pervežti į Švenčionėlius.

Traukinys su įkaitais atvyko N. Vilnion, kaip vėliau paaiškėjo, todėl, kad bolševikai, išleisdami tą traukinį iš artimiausios N. Vilnios stoties Kena, dar nežinojo, kad Lietuvos kariuomenė jau užėmė N. Vilnią. Kiek buvo įkaitų neatsimenu, bet jų tarpe buvo V. Biržiška, K.

Trys buvę kariai, iš kr.: Kazys Aleksiūnas, I Pas. karo veteranas, senas išeivis; Otto Kerner, II Pas. karo veteranas, Amerikos armijoje pradėjęs tarnybą eiliniu ir baigęs gen. majoru, dabar išrinktas Illinois valstybės gubernatorium; Balys Brazdžionis, Lietuvos kariuomenės veteranas, spaudos ir radio darbuotojas, KARIO atstovas Čikagoje.

Petrauskas, inž. Sabaliauskas, inž. Taujenis, inž. Glodenis ir kiti žymūs lietuviai veikėjai bei mokslininkai.

Iš Vilniaus maždaug kas pusvalandis ateidavo Molodečno link traukiniai. Vieni jų buvo keleiviniai, kiti prekiniai ir mišrūs, keleiviniuose matės daug karių, išvargusių, mieguistų. Prekiniai gi buvo kariniai ešalonai. Prekiniuose vagonuose matėsi bolševikų kareiviai, arkliai, ant lėkštvagonių gurguolės vežimai, įvairios dėžės, statinės, gurguolių ratai, stalai, kėdės, malkos, ir karinės lauko virtuvs. Kai kur prekiniuose vagonuose matėsi ir ryšuliai įstaigų bylų. Prekiniuose vagonuose buvo ir civiliniais drabužiais vyrų. Matėsi ir moterų su vaikais. Iš jų apsirengimo ir rimtų veidų buvo galima spręsti, kad tai buvo bolševikų pareigūnai rusai, grįžtantieji iš Lenkijos.

Būdingas buvo dar vienas reiškinys, kad ginkluotais tų traukinių palydovais buvo civiliniai — žydų tautybės jaunuoliai, apsikabinę kulkosvaidžių juostom su šoviniais ir ant diržų pasikabinę granatas. Daug kas iš jų dėvėjo odines kurtkes. Traukiniui sustojus jie išlipdavo iš vagonų peronan, nueidavo stoties bufetan, o grįžę ragindavo kitus keleivius sueiti į vagonus. Daugiau 5 min. tie traukiniai nebuvo laikomi stotyje, bet siunčiami toliau.

Bus daugiau)

VINCAS JONIKAS

PERGALĖS BŪGNAI

SESEI PRŪSAITEI

Tavo siela iškankinta kaimynų
Ir akys pilnos ašarų gailių —
Tik Lietuva su tavimi dalinos
Paskutiniuoju duonos kąsneliu.

Daug amžių tau tikėjimai melavo,
Tačiau tiesa nedaloma, viena:
Tik per tave pasaulį nukariavo
Gražuolė ta, lietuviška daina!

Tavo širdies vis niekas nebrangino
Ir jos karštų gyvybės spindulių —
Tik Lietuva tavus vaikus augino,
Paguosdama meilingu žodeliu.

ATKASTA PASLAPTIS

Tenai, lietuviškai vadina
Upes, pakalnes ir mares.
Tie patys protai pagamino
Pilis gynybai patvarias.

Tenai toli, dar už Gumbinės,
Krauju atsišviečia rasa.
Tie patys gintarai dabina
Sesutės kaklą ir kasas.

Tenai lietuviai nuo ledyno,
Nuo tvano degino trakas.
Tie patys kaulai pro smėlyną
Mums tiesia tėviškas rankas.

BROLIŲ SEIMAS

Mes į seimą sueisim be vado,
Padabinto naujausios mados —
Mes ateisim, kai būsime radę
Sau burtažodį, vertą maldos.

Mes į seimą sueisim ne bartis —,
Atsinešę minčių negerų —
Mes atjosim dainuoti ir arti,
Pasikeisti gražių seserų.

Mes į seimą sueisim be ginklo,
Pajieškoti savų pagelbos —
Mes ateisim rimti prie paminklo
Prisiminti karalių kalbos.

Kauno Valstybinio Teatro rūmai

Lietuvos Operos Taryba 1920 m. J. Žilevičius, J. Tallat-Kelpša, St. Šilingas, K. Petrauskas.

Vladislava Grigaitienė, viena iš Lietuvos Operos kūrėjų. Nuo pat operos įkūrimo ligi 1944 m. joje dainavo visas pagrindines dramatinio soprano roles.

LIETUVOS VALST. OPERAI 40 METŲ

A. DIMAS

Su džiaugsmu prisimename iškilmingai kylančią Kauno Valstybinio Teatro tamsiai raudonos spalvos su balta rūtos šakele uždangą. Ji tūkstančius kartų kildavo ir krisdavo, atidengdama ir slėpdama scenos žaismą, nepaprastus teatro burtus, didelę jo galią.

Pirmasis operos spektaklis lietuvių kalba buvo suruoštas 1921 metų išvakarėse Kaune. Pastatyta Verdi opera "Traviata". Ir anot buvusio operos chormeisterio velionio Juliaus Štarkos, "apie nuotaikas, spektaklio metu viešpatavusias publikoj ir ypač už uždangos, scenos dalyvių tarpe, sunku būtų ir aprašyti. Tai buvo šventė visiems, graži, įspūdinga ir sukelianti džiaugsmo ašarų"...

Tai buvo tik Lietuvos Valstybinės Operos pradžia. O nepriklausomo gyvenimo laikotarpyje mūsų opera vystėsi, augo, subrendo ir išaugo į rimtą meno židinį. Savo meniniu lygiu mūsų opera ilgainiui prilygo Vakarų Europos valstybių operoms ir tuo pačiu atatinkamai reprezentavo savo kraštą. Per palyginti trumpą savo gyvatos laikotarpį buvo pastatyta per 70 operų, kur repertuarų branduolį sudarė svarbiausi operų kūrėjai — kompozitoriai Verdi, Mozart, Wagner ir kt. Repertuare turėta ir savų, lietuviškų operų, parašytų mūsų kompozitorių — Karnavičiaus, Račiūno, Šimkaus.

Deja, antrasis pasaulinis karas sugriovė Lietuvos ir kartu operos kūrybinį darbą. Jei ne rusų okupacija, reikia tikėtis, jog Valst. opera, dirbdama savo darbą su tokiu intensingumu ir sėkmingumu, būtų dar žymiai pastūmėjusi priekin mūsų kultūros plėtojimąsi ir padėjusi tarpti tikrajai tautinei lietuvių teatro dailei.

Mes esame dėkingi mūsų operos bei teatro kūrėjams ir visiems darbuotojams už visą eilę spektaklių, kurie buvo pastatyti mūsų teatro scenoje, už daugybę scenoj sukurtų vaizdų, už meno darban įdėtą nuoširdumą ir kūrybinius perlus. Tikime, kad ne vienas iš jų savo sugebėjimais bei ilgamečiu patyrimu dar lemiamai prisidės prie laisvos Lietuvos teatro meno atkūrimo bei jo naujo suklestėjimo.

DZŪKIJA

O, Dzūkija, mano numylėta,
šalis tamsos, šalis vargų,
švelnaus vėjelio pučiami,
tį tavo daugį dzirvonų.

Šalis, kur miegci garsūs vyrai
po supiltais augštais kalnais,
kur iš didžių senovės girių
nūnai paliko cik kelmai.

Keli cik ųžuolai siūbuoja
švelnaus vėjelio pučiami,
ir darbus prodziedzių dainuoja,
naikus iš miego keldami.

Lyg marių vilnios būt sustengi,
kalnai — kalneliai tį visur
Graži tį mėlyna padangė,
kokios nerasiu aš kitur.

Pastaba:

Šitą eilėraštį "DZŪKIJA" skaitydavo įvairiomis progomis MSO lietuvių sargybų daliniuose tarnavęs dzūkas Aleksas Janavičius. Anot jo, šitą eilėraštį sukūrė Nepriklausomybės laikais, buvęs Kučiūnų klebonu Kunigas Galeckas.

J. Apyrubis

SENOVĖS LIETUVA

V. ŠIRVYDAS

I

Po 1917 metų rusų revoliucijos Amerikoje apsigyvenę du rusų istorikai profesoriai, G. Vernadskis (Yale u-to) ir M. Karpovičius (Harvardo), 1940 metais sumanė parašyti amerikiečiams anglų kalba plačią (dešimties tomų) modernišką savo tautos istoriją. Karpovičius mirė nespėjęs nieko išspausdinti, tačiau Vernadskio pasirodė jau keturi tomai. Pirmasis, Ancient Russia, pasirodė 1943 metais, antras, Kievan Russia, 1951 m., trečias, The Mongols and Russia, 1953 m., o ketvirtas, Russia at the Dawn of the Modern Age, 1959 m. Visuose tomuose jis paliečia lietuvius ir senovės Lietuvą, ypač paskutiniame, kur įrodinėja, kad mūsų didžiųjų kunigaikščių valdytosios Vakarų Rusijos istorija privalo būti tokia pat pagrindinė visos Rusijos istorijos dalis, kaip ir Kievo Rusijos ar Maskvos Rusijos.

Senovės slavų istorija susiduria su nemaloniu trūkumu, tolygiu lietuviškam trūksta dokumentų. Vernadskis todėl sako: "Tik archeologijos duomenimis tegalima atkurti senovės Rusijos istoriją — gal kiek pasigelbstint ir kalbotyra". Tiesa, rusas istorikas Pokrovskis teisėtai prikišo: "Archeologų iškasenos, klausiamos, tyli ir pačios savaime neatsiliepia." Lietuvis, visgi, nekantriai laukia tolimesnių tomų M. Gimbutienės rašomos, Harvardo u-to leidžiamos trijų tomų serijos apie Rytų Europos archeologiją — bene joje ras modernių duomenų mūsų senovės protėvių proistorei, kuriai, kaip prof. K. Būga, sakydavo, prieš XI amžių dokumentų nėra.

Pirmu savo darbo tomu prof. Vernadskis svarsto rusų tautos susidarymą. Kaip žinoma, indoeuropiečiai (prie kurių mes ir slavai priklausome) II-to tūkstantmečio pr. Kr. sąvartoje, dėl dar nevisai ryškiai suprantamų priežasčių, ėmė gyventojų prieaugliu sparčiai gausėti bei plisti po Indiją, Europą ir Mažąją Aziją. Pirmieji bene bus *hatai* (hititai), kalbėję indoeuropietiška "našilų" kalba ir pasirodę dabartinės Turkijos Anatolijoj apie 1900 metų prieš Kr. Kelionėje, spėliojama, būsią perėję Pietų Rusijos (Ukrainos) stepes, tyrlaukius ir Mažojon Azijon įžengę iš Europos (Dunojaus) pusės.

Netrukus Graikiją užplūdo pirmieji senovės graikų protėviai, o 1400 m. prieš Kr. Indijon koją įkėlė arijai, kurių sanskrito kalba, sakoma, esanti lietuviškai tokia artima. Šešetui šimtų metų praslinkus senovės Persijoj pasirodo iraniečiai (persai ir madai), o jų pusbroliai skitai užvaldė Ukrainos stepių kraštą. Po jų Europoje kilnojasi ir sumdosi, vienas po kito, senovės italai, keltai, germanai. Slavai išsijudino paskutinieji, tik VI-VII a. po Kr. Apie 600 m. jie pasiekė Elbos-Saalės upių ribas, Vokietijoj, nuo kurių germanai, savo Drang nach Osten veržtu palaipsniai juos stumė atgal (900-1250 metų laikotarpyje).

Ar dalyvavo mūsų protėviai šiuose indoeuropiečių persikilnojimuose? Be abejojimo, dalyvavo, tik raštų nėra, o archeologija neištirta. Bizantijos istorijos profesorius Harvardo u-te, F. Dvornik, savo "The Slavs — Their Early History and Civilization" (1956 m.) sako: "Baltai iki mūsų dienų gyvena savo pirmapradėje tėvynėje, nepasijudinę niekur" (p. 81). Upių vardus išstudijavęs, mūsų prof. K. Būga, tačiau, pasakoja:

Upių vardai rodo, kad lietuvių ir latvių protėvių ateita į dabartinę Lietuvą-Latviją iš rytų ne anksčiau VI-VII amžiuj po Kr. Pirm to jie gyveno dabartinėje gudų žemėje: šiaurinėje Minsko, Mogilevo ir Smolensko gubernijų dalyje. Ten dar tebėra baltų vardų: upė Laučesa (mūsų Laukesa), ir Nača (mūsų Nočia). Iš ten mūsų protėvius VI a. pradžioje (500 m.) išstūmė iš anapus Pripetės besigrūdą slavai. Visų pirmiausiai išsikraustė prūsai, nes romėnų istorikas Tacitus juos randa aisčių vardu I amžiuje po Kr. prie Baltijos, ties Vyslos žiotimis. Prūsai čia rado jau įsikūrusius germaniškus gotus, kurie tada save vadino *ghutaz*, iš kur pas mus kilo žodis gudas. Paskutiniai iš senųjų sodybų išsikraustė lietuvių ir latvių protėviai. Juos stūmė slavai krievai (latvių kalboje rusai vadinami krievais) ir jie apsigyveno kur jau gyveno baltiški kuršiai, žiemgaliai ir sėliai. Latviai įsibriovė į suomiškų lybių ir estų kraštą. Mūsų protėviai tada netik atlaikė krievų tolimesnį briovimąsi, bet sulietuvino ir sulatvino gimines kurių krašte apsigyveno. Tokiu būdu, lietuvių tauta palaipsniui susidarė iš senovės tikrųjų lietuvių, Zarasų-Rokiškio srities sėlių, Linkuvos — Joniškio kuršių, Tilžės-Ragainės skalvių ir Su-

valkijos jotvingių-sūdų. (Kalba ir Senovė, I, p. V-VI, 1922 m)

Be to, Būga dar sako: "Iš skolytinių žodžių mūsų kalboje sužinome, kad baltų susidurta senovėje su suomiais ir mardviais (dar prieš Kristaus gimimą), kiek vėliau su gotais (prieš 300 m. po Kr.), o dar vėliau su slavais (VI a. po Kr.) ir skandinavais (VII-IX a. po Kr.)."

Lietuvių ir latvių protėviai gal taip ir kraustėsi, bet archeologai nuo Vyslos žiočių iki Dauguvos randa gana vienodą kultūrą, kurios liekanas skiria baltams, ir kuri vystėsi nuo 1400 metų prieš Kristų iki 1200 metų po Kr. Taip bent pasakoja mūsų Lietuviškoji Enciklopedija (prof. Salys, 1933 m. laida).

Kur gi gyveno slavų protėviai? Jų tyrimo patriarchas, prof. Niederle, manė, kad slavų tėvynė buvusi miškais apaugusiame ir balomis pertekusiame krašte abipus Pripetės (Dniepro įtako) upės. Žymaus anglų u-to leidžiamoji "The New Cambridge Modern History" tiesmukai ir sako: "Pirmųjų slavų tėvynė buvo Priepetės balų kraštas, pusės Anglijos didumo." Vakaruose šis kraštas dūrė Vyslos upei, pietuose atsirėmė į Dniepro augštupį. Rytuose siena jam tarnavo tuometiniai Černigovo-Poltavos krašto neišbrendami miškai, o nuo senovės baltų (gyvenusių ties Nemunu ir Dauguva) juos skyrė gilių girių ir balų kraštas. Lietuviškų girių neišbrendamumą gerai pavaizdavo vėlesniais amžiais vokiečių Ordino agentų rašytieji Litauische Wegeberichte. Slavus-lietuvius skiriantieji miškai, tačiau, buvo žemdirbių reikalams gerokai praretinti, nes Liet. Enciklopedija pasakoja: "Nėra pagrindo manyti, kad tuo metu (XII-XIII a.) lietuvių ir slavų plotus skyrė nepereinami miškai" (kalbama apie Naugarduko-Tureisko sritis).

Baltų protėvynę tenka skaityti kraštą nuo Vyslos žiočių iki Kalugos-Tvėries sričių rytuose. Jis atsirėmė į Pripetės balas pietuose. Dauguvą šiaurėje tenka skaityti jų riba. Čia kada tai atkeliavo tie indo-europiečiai, kurie sukūrė baltų protautę. Baltai skyrė tada slavus nuo suomių, o slavai skyrė baltus nuo iraniečių Ukrainos stepėse.

Įdomu paminėti kalbininkų nusikaltą pažiūrą, kurią Harvardo profesorius etnologas Coon, veikale "The Races of Europe" (1936 m.), šitaip nusako: "Neginčytina įrodymų persvara rodo, kad senovės italų, keltų, germanų, baltų ir slavų protėviai kada tai gyveno draugėje apie kurią tai jūrą šiaurės Europoje, kurios vardas išliko visose jų kalbose — '*marios*'." Prof. Būga manė, ši jūra bus buvusi kur nors apie Priepetės "balas".

Priminęs, kad senovės slavų istorijos apyaušryje (500 m. po Kr.) jų jau būta trys šakos (rytiečiai, vakariečiai ir viduriniai), Vernadskis jų protėvynę linksta ne Priepetės balas skaityti, bet kraštą kiek tolėliau rytuose, veik Vidurinėje Azijoje. Vėliau išėjusiame veikale "The Origins of Russia" (Oksfordo u-to leidinys, 1959 m.) jis teigia: "Gilų pirmųjų slavų kultūros panašumą senovės arijams, alanams ir turkams (tai trys Azijoj gyvenusios tautos) įrodo nemažas skaičius slavų tautosakos, meno ir tikėjimo dalykų." (p. 41). Vienu tokiu bendru kultūriniu dalyku esąs Dievo vardas: iraniečių Bag yra slavų Bog. Kitas dalykas (bendras ir lietuviams) yra blynų mėgimas ir žodis "rojus". Iraniečių "rai" reiškė dangaus šviesumą ir palaimą.

Sovietijoje gyveną rusai tyrinėtojai (Deržavinas, Udalcovas, Sobolevskis) mano, slavai susidarę ilgu susiliejimo vyksmu iš senovės ilirų, trakų, skitų ir sarmatų — kitais žodžiais iš trakų ir iraniečių. Jų "tautėjimas" vykęs krašte tarp Vyslos, Karpatų kalnų ir Dniepro. Deržavino pastangos rasti gilų giminingumą tarp senovės trakų ir slavų bus įdomios lietuviui, kuris prisimena dr. J. Basanavičiaus Vilniuje 1921 m. išspausdintą veikalą "Apie trakų-prygų tautystę ir jų atsikėlimą Lietuvon". Labai gali būti, kad kalbos sumetimais Būgos suniekinta Basanavičiaus trakologija dar pasirodys kai ką ir turinti.

Senovės baltai ir slavai rašyti nemokėjo, todėl nepaliko raštų apie save. Į pietus nuo jų gyveno raštingi senovės graikai, kurie 645 m. prieš Kr. Bugo ir Dniestro žiotyse įkūrė Olbijos miestą, prekybai su Ukrainos stepes valdžiusiais skitais. Apie Juodąją jūrą graikai prikūrė nemaža tokių kolonijų. Senovės graikų vietą vėliau užėmė jų ainių civilizuota ir palaikoma Bizantijos imperija. Jie paliko raštų iš kurių patiriame kas dėjosi senovės slavų ir baltų gyvenamuose kraštuose.

Olbiją lankęs senovės graikų istorikas Herodotas (pramintas "istorijos tėvu"), 425 m. prieš Kr. rašo, kad Skitijoj gyventa "skitų žemdirbių" (skythoi georgoi). Į šiaurę nuo jų gyvenę neurai. Latvis P. Šmitas mano, šie gyvenę Priepetės balų srityje ir esą tie patys, kuriuos kai kurie ruso Nestoro kronikos nuorašai vadina *neromais* (vietoje latgaliais). Suomių kalboje "maa" reiškia žemę. Tokiu būdu, neroma būtų "nerų žemė". Jei Nestoras manė, kad tai kitas vardas Latgalijai, o žinant, kad turime upę Nerį, esame padrąsinti tikėti, kad Herodoto neurai buvo baltai.

Ukrainos stepėse - lygių pievų tyrlaukiuo-

DUJOS IR BAKTERIOLOGINIAI GINKLAI

J. SKARDIS

Cheminiai ginklai sudaro labai svarbią dalį sovietų arsenalo, o jų biologiniai ginklai jau irgi yra pakeliui. Kyla klausimas — ar amerikiečiai yra pasiruošę, jei sovietai tuos ginklus panaudotų ir kaip jiems atsikeršytų? Toliau paduodama visa eilė nelinksmų faktų, atspausdintų viename plačiai skaitomame ir populiariame Š. Amerikoje mėnesiniame leidinyje, kurių, kaip pabrėžia straipsnio autorius, negalima ignoruoti ar nedavertinti.

Kai laike II-rojo Pasaulinio karo sąjungininkų armijos įsiveržė Vokietijon, jos atrado tokių dalykų, kad jeigu apie tai būtų anksčiau žinoje, tai būtų turėję kitokius planus Vokietijos invazijai. Ką jie atrado, tai buvo vokiečių sandėliuose laikomos dideliais kiekiais bespalvės ir beveik be kvapo dujos — velniška žudymo priemonė vadinama tabunu. Tabunas veikdamas žmogaus nervų sistemą nužudo žmogų per 5 min. ar dar greičiau, tačiau jei žmogaus akys ir plaučiai yra apsaugoti (daleiskime, karys yra užsidėjes dujokaukę) tai tabuno lašeliai greitai persisunkę per žmogaus drabužius, yra skubiai odos sugeriami, ir žmogus miršta per 10 minučių. Visais atvejais tikra mirtis įvyksta neilgesniame kaip dviejų valandų laikotarpyje. Tuo laiku prieš tabuną dar nebuvo jokių priemonių apsiginti ar apsisaugoti.

Hitleris aiškiausiai buvo apsisprendęs masiniai panaudoti šį baisųjį ginklą sąjungininkų invazijai sustabdyti, bet kas jį sulaikė? Tai galėjo būti faktas, kad sąjungininkai įtardami jog Hitleris gali griebtis cheminių ginklų, pakartotinai įspėjo Vokietiją, kad tokiu atveju jie gausiai atsikeršysią tokiais pačiais ginklais. Ištikrųjų, tuo laiku, sąjungininkai visai neturėjo tokių baisiai veikiančių ar panašių dujų, tačiau vokiečių žvalgyba apie tai nežinojo ir tokiu būdu milžiniški tabuno kiekiai pasiliko nepanaudoti. Labai gaila, kad, tabuno istorija čia nesibaigia. Kada šios baisiosios dujos buvo atrastos, tai amerikiečiai ir anglai pasiėmę savo didelę dalį, paskandino jūroje. Sovietai gi pasiėmę savo dalį tabuno kartu su išmontuotomis laboratorijomis, kur šios dujos buvo gaminamos ir dar susigaudę ten dirbusius specialistus, toliau tęsė šio baisaus ginklo gamybą Sov. Sąjungoje. Vakariečių žvalgybos daviniais sovietai šiuo laiku yra pasiekę nemaža naujų laimėjimų, savo rūšies patobulinimų naujų išradimų ir prasilaužimų cheminių bei biologinių ginklų srityje.

Sovietų vadai nekartą yra aiškiai pasisakę, kad būsimame kare jie naudosią šiuos naujuosius ginklus. 1957 lapkričio mėn. Nikita Chruščiovas pareiškė amerikiečių žurnalistams, kad galimo ginkluoto konflikto atveju, sovietai naudosią tarpkontinentines vairuojamas balistines raketas, povandeninių laivų leidžiamas vairuojamas raketas ir visas kitokias karines priemones, kurios dabar žinomos ir egzistuoja, nes tai yra karo logika. Praslinkus keletai dienų po šio Chruščiovo pareiškimo, Sovietų gynybos ministeris Malinovskis viešai paskelbė, kad sovietų karinės jėgos yra intensyviai ruošiamos cheminių ginklų naudojimui.

Šiuo laiku yra tikrai žinoma, kad apie 15% sovietų karinių jėgų Rytų Europoje yra ginkluotos cheminiais ginklais ir gerai parengtos, kaip tuos ginklus naudoti. Kiekvienas sovietų karys su savim nešiojasi medicinos paketėlį, kuriame yra speciali adata pripildyta dviem miligramais atropino — vienintėlės priemonės, kuri manoma, bent dalinai, efektyvi prieš nervų dujas.

"Rusai žino, kad mes neginkluojame savo karinių dalinių ir nerengiame jų naudoti nervų dujas", sako generolas Arthur G. Trudeau amerikiečių armijos mokslinių tyrinėjimų šefas: "sovietai nešiojasi tas adatas apsisaugojimui nuo jų pačių dujų."

Korėjos karui įpusėjus raudonųjų propagandos mašina užvertė visą pasaulį su smulkmeniškai išgalvotais, bet visai neatitinkančiais tiesą reportais, kad amerikiečių ginkluotos jėgos vartojančios bakteriologinius ginklus Šiaurės Korėjoje. Tos išgalvotos ir nepagrįstos istorijos tęsėsi pastoviai ilgą laiką. Kokiu tikslu sovietai tai darė?

"Sovietai paručšia savo žmones, o taip pat ir daugelį neišmanėlių pasaulyje, kai jie patys turi tokius ginklus, po ranka parengtyje" aiškina šį reikalą amerikiečių gynybos departamento tyrinėjimų ir inžinerijos skyriaus direktoriaus pavaduotojas dr. Howard Wilcox, kuris dar pabrė-

---

se — gi dėjosi ypatingų dalykų, kuriuos senovės graikų ir bizantiečių raštai aprašo. Viena po kitos ten kūrėsi, gyvavo ir nyko veik vienodo pavidalo valstybėlės: "ponais" buvo karingi raiteliai (žirgininkai), dažniausiai iš Vidurinės Azijos atplūdę, o pavaldiniai klusnūs, ramūs ir darbštūs žemdirbiai. Apie šiuos ginkluotus raitelius iš kurių gal pas mus atėjo ir mūsų tautos ženklas Vytis (kurį seniau Amerikos lietuviai vadindavo "žirgvaikiu"), žymus prancūzas istorikas, Rene Grousset, savo "L' Empire des Steppes" (1955 m. susilaukė 4-tos laidos) rašo: "Stepės tai žirgo tėvynė. Čia gyvenančios tautos yra gimę raiteliai. Jie mums sugalvojo mūsų kelnes." (p. 221). Anglas istorikas Toynbee stepes lygina okeanui — jūroms, o žirgus-raitelius laivams su jūrininkais. Žirgas nesykį tolimiausios Azijos užkampių raitelius kolumbais atnešdavę į naujas Amerikas Pietų Rusijoj ir Europoje.

Politinę žirgininkų ir žemdirbių santykiavimo istoriją Pietų Rusijos stepėse (krašte tarp Karpatų ir Juodųjų jūrų) Vernadskis šitaip suskirsto:

I. Kimerų viešpatavimas (1000-700M. prieš Kr.).
II. Skitų amžius (700-200 m. prieš Kr.).
III. Sarmatų viešpatavimas (200 m. prieš -200 po Kr).
IV. Gotų valstybė (200-370 m.)
V. Hunų viešpatavimas (370-558 m.)
VI. Avarų amžius (558-660 m.)
VII. Chazarų-bulgarų viešpatavimas (650-737 m.)
VIII. Variagų įsigalėjimas (737-839 m).

žia, kad "sovietai labai sunkiai dirba stengdamiesi įsitvirtinti tokioje pozicijoje iš kurios jie galėtų panaudoti šiuos ginklus būdami nepasmerkti pasaulio viešosios opinijos. Jie gali panaudoti šiuos ginklus ir sakyti, kad jie buvo priversti tai padaryti besigindami."

Tikra tiesa, kad nuo I-mojo Pasaulinio karo nei J.A.V. nei kiti vakariečių sąjungininkai niekuomet nevartojo nuodingų dujų nei bakteriologinių ginklų, ir net neruošė tokiems veiksmams savo karinių jėgų. Cheminiai ir bakteriologiniai ginklai J.A.V. yra laikomi nedaleidžiamai barbariškais ginklais, kurie niekuomet nebus naudojami, išskyrus atsikeršyjimą. Šis prileidimas yra labai lengva suprasti — jeigu bus turima ginklai kuriais galima būtų atsikeršyti. Amerikiečių viešoji nuomonė taip šlykštisi chemininiais ir bakteriologiniais ginklais, kad net nedaro reikalingų tyrinėjimų.

"Kada raudonųjų propaganda apgaudinėja ir klaidina pasaulį apie mūsų veiklą chemijos ir bakteriologijos srityje, mes, amerikiečiai, dar apgaudinėjame patys save mūsų pačių propaganda." pareiškė gen. mjr. Marshall Stubbs, amerikiečių armijos cheminio korpo šefas. "Mes buvome stačiai pritrenkti ir stengėmės, kad visas pasaulis bijotųsi ir biaurėtųsi tokių dalykų po to kai vokiečiai I-mame Pasauliniame kare pavartojo garstyčių dujas. Mes leidome išplisti mitui, kad tik nedaug žmonių apnuodintų garstyčių dujomis išliko gyvi, o tie kurie išliko niekuomet pilnai nepasveiko. Tačiau, faktinai yra visai kitaip. Tikrai, kad garstyčių dujų efektas yra baisus, bet remiantis amerikiečių armijos statistiniais daviniais iš 73,000 vyrų, cheminio karo paliestų, tiktai 2% mirė ir 7% atleisti kaipo netinkami karinei tarnybai, o likusieji—67.000 vyrų visai pasveiko. Tuo pačiu laiku, jeigu paimsime amerikiečių karinius nuostolius — ne cheminiame kare — tai 25% visų sužeistųjų mirė, o labai didelis skaičius pasiliko invalidais visam gyvenimui. Tačiau amerikiečių viešoji nuomonė, kuri galutinėje išvadoje, padeda nustatyti kaip ir kuriems dalykams J.A.V. gynybai skiriami doleriai išleidžiami, pasiliko labai nusistačiusi prieš cheminio — bakteriologinio karo idėją." Įvairių amerikiečių laiškai plaukia į Baltuosius Rūmus, į Kongresą ir į Pentagoną. Šiuose laiškuos įpykę amerikiečiai atrodo nustebinti sužinoję kad amerikiečių armija turi netgi chemijos korpą.

1959m. birželio 16-tą dieną amerikiečių kongreso komitetas mokslui ir astronautikos reikalams, kurio smalsumą sukėlė viename žurnale straipsnis parašytas buvusio cheminio korpo šefo gen. mjr. W.M. Creasy, išsaukė generolus Creasy, Stubbs ir kitus vyriausius cheminio korpo karininkus ir mokslininkus. Ten pravestuose parodomuosiuose bandymuose su katėmis ir šunimis ir su žmonėmis, kurie buvo amerikiečiai kareiviai — savanoriai, prieš bandymus atlikę stropų fizinį ir psichinį sveikatos patikrinimą, komitetas pamatė ką galima su naujais chemikalais atsiekti.

Naujausia amerikiečių dujokaukė, apsauganti netik nuo dujų ir bakterijų, bet ir nuo radioaktyvių kritulių.

Po šių bandymų komitetas rekomendavo, kad amerikiečių atstovai įvairiose nusiginklavimo konferencijose turėtų įsikalę galvose ir didžiulį cheminių-bakteriologinių ginklų galingumą. Šitas pats komitetas rekomendavo, kad cheminio korpo 40 milionų dolerių biudžetas būtų padidintas ir kad amerikiečių žmonės būtų užtikrintai įspėjami apie didėjantį cheminių ir bakteriologinių ginklų karo pavojų.

Koki gi yra tie nauji ginklai ir koks yra prieš šiuos ginklus apsigynimas?

Naujausia chemikalų rūšis, kuri dabar yra studijuojama yra tokia kuri neužmuša žmonių ir net nesusirgdina jų, bet panaikina žmogaus sugebėjimą bei pajėgumą veikti ir atlikti pareigas. Vieni iš šių chemikalų yra vadinami psichochemikalai, jie gali padaryti žmogų bailiu arba sukelia žmogui savotiška aptingusią apatiją, kurios įtakoje žmogus atsisako reaguoti net į tokius dalykus kaip priešo puolimus ar kitokius pavojus. Antroji grupė chemikalų paverčia žmogų, be jokių skausmų, nepajėgiu fiziniai. Trečioji chemikalų grupė paverčia žmogų nesugebančiu skaičiuoti — nustatyti laiko bei atstumo, o tai reiškia, kad žmogus negali vairuoti bet kokią važiavimo priemonę ir negali tinkamai aptarnauti jam patikėtą ginklą. Dar gali būti chemikalų kurie laikinai, bet labai giliai užmigdo žmogų arba net tokių chemikalų, kurie savo auką paraližuos ar padarys aklą ar kurčią. Visi šie chemikalai išskyrus atvejus, kai bus jų pavartota labai dideli kiekiai, yra nemirtini. Jie yra be kvapo ir bespalviai. Kai kurie savanoriai ant kurių šie chamikalai buvo išbandyti netgi apie tai nežinojo ar nesuprato. Jie tapo pilnai normaliais žmonėmis po dviejų dienų.

Patys mirtingiausieji ir baisiausieji chemikalai yra nervų ir kraujo dujos. Anksčiau minėtas tabunas, reikia patikėti, yra pagrindinės sovietų nervų dujos. Amerikiečių nervų dujos yra vadinamos sarinas, kuris yra be kvapo ir dar galingesnis. Štai, kaip sarinas veikia: Normaliai žmogaus kūno raumenys susitraukia ir atsileidžia panašiai kaip kvėpuojant. Susitraukimo procesą išsaukia cheminė medžiaga vadinama aetilcholinu, o atsileidimas išsaukiamas proteinu vadinamu cholinesteraze, kuris sunaikina aetilcholiną. Sarinas kaip tik užblokuoja ir sustabdo žmogaus kūne esančios cholinesterazės veikimą, taip kaip visas kūno muskulų sistemas, įskaitant tas kurios valdo širdį ir plaučius, pasilieka susitraukę ir sustingusioje padėtyje. Sarinas gali būti nugabentas priešui artilerijos sviediniais, bombomis, raketomis ar įvairiais švirkštimo bei laistymo prietaisais. Jis gali būti paskleistas garų pavidale, kad priešas įkvėptų, arba bespalviais mikroskopiškais skysčio lašeliais, kuriuos galima įkvėpti arba jie persisunks per paprastus drabužius ar uniformas ir bus žmogaus odos sugerti.

Dviejų rūšių kraujo dujos vadinamos vandenilio cianu (cianidu) ir cianogeno chloridu veikia taip pat greitai kaip ir nervų dujos. Kraujo dujos gali pasiekti priešą tokiu pat būdu kaip ir nervų dujos, o tai pat būti nusviedžiamos pavienio kovotojo rankine granata. Šios kraujo dujos stačiai užsmaugia žmogaus kūną per 15 minučių jas įkvepiant, nes jos sulaiko deguonį žmogaus kraujo apytakoje neleisdamos degucniui persikelti į kūno audinius-narvelius. Trečioji kraujo dujų rūšis yra arsinas, taip pat bespalvės, bet truputį česnaku atsiduodančios dujos. Arsinas yra lėtesnio, arba pavėluoto veikimo dujos, kurios sunaikina inkstus ir kepenis nutraukdamos joms kraują. Nuo arsino koncentracijos priklausys mirties greitumas, o tai gali tęstis nuo 2 valandų ligi 11-kos

dienų. Dar kita rūšis priklauso pūslinių dujų kategorijai, o tai bus distiliuoti garstyčiai, azotiniai garstyčiai ir liuizitas. Šios rūšies chemikalai lengvai sugeriami nesaugojamos odos, o jeigu įkvėpiami tai degina kvėpuojamus bei virškinamus kanalus, plaučių audinius ir kitus vidinius organus, kuriuos tik jie pasiekia. Pūslinės dujos yra lengva pažinti. Distiliuoti garstyčiai kvepia česnakais, o kartais ir galima matyti kaip melsvai gelsvus garus. Azotiniai garstyčiai turi žuvų kvapą, o liuizitas kvepia kaip geranijaus gėlės. Abu paskutinieji yra tamsios spalvos.

Dusinančios ar smaugiančios dujos, kurios buvo pavartotos I-mame Pasauliniame kare — fosgenas ir difosgenas dar ir šiandien skaitomos ne antraeilės. Kaip fosgenas, taip ir difosgenas yra bespalviai ir turi šviežiai nupjauto šieno kvapą. Abejos šios dujos degina žmogaus plaučius ir gerklę, staigiai susirgdydamos žmogų net labai nemaloniai su tampančiomis kūną konvulsijomis ir vėmimu. Nors paprastai apsinuodiję fosgenu ar difosgenu pagyja, bet didelis šių dujų kiekis gali būti mirtinas. Toki yra pagrindiniai karo reikalams vartojami chemikalai.

Dabar peržiūrėkime kai kuriuos biologinius ginklus.

Bakterijos gali užkrėsti žmones karbunkla (piktybinė odos votis), bakterine dizinterija, karštlige, cholera, difteritu, tularemija (kralikų karštlige) kirkšnių sutinimo liga, šiltine ir džiova. Toki kaip bakterijos mikro-organizmai dažniausiai nešiojami utėlių ir erkių, gali užkrėsti įvairių rūšių šiltine (tifusu) ir, vadinama, Rocky kalnų dėmėtąja šiltine. Įvairių rūšių virusai gali būti priežastimi visokių smegenų ligų, raupų, geltligės ir kepenų uždegimo. Botulinumo toksinas iššaukia botulizmo ligą, kuri pasireiškia pradžioje galvos svaigimu ir bendru nusilpimu, o toliau vokų užkritimu, regėjimo sutrikimu, negalėjimu praryti maisto, balso netekimu ir vidurių sulaikymu. Dėl šios ligos dažniausia mirštama per 10-tį dienų dėl kvėpuojamų organų centrų paraližo. Šios rūšies ginklai, pavidale smulkių, panašių į miglų debesį, miltelių ar dulkių paleidžiami pavėjui į priešo teritoriją ar pozicijas. Gali jie būti permesti priešui ir paprastais artilerijos sviediniais, o daugelis iš jų gali būti paleisti į vandenį kurį priešas gers ar kuriame maudysis. Jais užkrėsti gyvūnai, kaip triušiai, žiurkės ir įvairios parazitų rūšys, gali būti numetamos parašiutais ar balionais į priešo teritoriją net labai toli nuo karo veiksmų zonos, arba net kokiais kitokiais būdais, slaptai pergabenami.

Chemikalai daro priešui nuostolius tuojau pat, o šie biologiniai ginklai, kurie negali būti matomi ar suuodžiami ir jaučiami, veikia ilgą laiką ir gali išlikti pavojingi net visą eilę metų.

Sovietų Sąjunga neabejotinai žino cheminių ir biologinių ginklų vertę ir jų ryškią karinę pirmenybę prieš paprastus ir atominius ginklus. Šių ginklų vartotojas sutaupo daug pinigų, nes čia nereikės atstatyti šių ginklų paliestą teritoriją ar atlikti kitokias reabilitacijas. Šie ginklai turi puikų ir didelį pasirinkimą pagal savo veikimą: neapsaugoti kariuomenės daliniai gali būti sunaikinti, arba tik laikinai padaryti neveiksmingais ("išvesti iš rikiuotės"), arba susirgdinti. Cheminiai — biologiniai ginklai gali būti panaudoti taikiniam labai plačiose teritorijose ir prasiskverbti per didžiausias įsitvirtinimo linijas, o dauguma iš jų, būdami sunkesni už orą, leisis žemyn ir skverbsis į karių apkasus, bunkerius ir slėptuves. Cheminiais — biologiniais ginklais vedamas karas kaštuotų mažiau pinigų negu karas vedamas bet kuriomis kitomis karo priemonėmis.

Jungt. Amerikos Valstybių chemijos korpas pasigamino lengvo svorio dujokaukę, kuri apsaugo kovotoją nuo cheminių ginklų galinčių paliesti žmogų per akis, nosį ar burną. Atropinui įleisti adata, kurią turės kiekvienas amerikiečių karys, jau ir gi baigiama gaminti, o jeigu tas kovotojas šią adatą pamestų ar laiku atropino neįsileistų, tai jis dar vistiek greičiausiai bus išgelbėtas specialiu gaivinimo aparatu, kuriuo vienas sanitarijos pareigūnas dali daryti dirbtiną kvėpavimą iškarto 12 žmonių. Amerikiečiai yra dar išradę vadinamą difuzijos aparatą kuris būtų naudojamas apkasuose ir slėptuvėse ir kuris kėštų užterštą orą ar tai dujomis ar skysčių lašeliais, ar nuodingais garais. Amerikiečiai jau yra išradę ir specialią kovotojams aprangą.

Žmonės gali būti padaryti atspariais arba įgauti savo rūšies imunitetą prieš daugelį biologinių karo priemonių. Štai, sovietai, kurie neslepia nuo savo žmonių cheminio bakteriologio ir biologinio karo galimumų, ne tik kad imunizavo savo armijas, bet taip pat pradėjo masyvią imunizacijos programą civiliniams gyventojams. Milionai sovietų žmonių jau yra lėtai praėję didžiules patalpas apkrėstas susilpnintos veiklos chemikalais. Keletas gilių šių chemikalų įkvėpimų imunizuoja žmogų— daro jį atspariu prieš ligas kuriomis jis nuo tų chemikalų susirgtų. Be to, apsaugai prieš nuodingus chemikalus kiekvienas sovietų pilietis gali nusipirkti puikią dujokaukę kuri amerikiečių pinigais kaštuoja apie $14.00. Kiekvienas sovietų pilietis privalo praeiti 20-ties valandų specialią apmokymo programą prieš cheminius bei bakteriologinius ginklus.

Skleidžiami gandai, pigiai ir prastai informuotos spaudos, kad kelios dešimtys gramų tam tikrų chemikalų gali nužudyti milionus žmonių, arba kad biologiniai ginklai gali sukelti baisiausias epidemijas tirštai apgyvendintose vietovėse yra gryna nesąmonė. Nėra tokių chemikalų, kurie tuojau užmuštų žmogų jeigu tas žmogus tuojau bus gydomas ar imsis iš anksto tam tikrų apsisaugojimo priemonių. Ginkluotos karinės jėgos, pasiruošę cheminiam-bakteriologiniam kariui, turėtų tik labai mažai nuostolių tokio karo atveju. Reikia prisiminti, kad cheminiai, bakteriologiniai ir biologiniai ginklai niekuomet neatstos ar neužims paprastų ar atominių ginklų vietos, nes jie yra tik tų ginklų padėjėjai, ar geri priedai.

Tačiau vakariečiai sąjungininkai negali leisti sau prabangos ignoruoti tokius ginklus. Reikia apie tokius ginklus mokytis ir suprasti, o kas svarbiausia, tai žiūrėti ir stengtis, kad tokių ginklų vakariečių priešai nevartotų jokiame ateities kare.

Generolas Stubbs yra pasakęs, kad "pats tikriausias būdas sulaikyti priešą nuo cheminių, bakteriologiniu ir biologinių ginklų naudojimo yra mums patiems susidaryti tokį didelį ir stiprų šių ginklų arsenalą, kad mūsų priešai, bijodami galimo atsikeršyjimo, niekuomet tokių, ginklų nenaudotų."

* * *

Izraelis yra vienintėlė valstybė Artimuose Rytuose kuri oficialiai pripažįsta komunistų partiją ir jos narius skiria į augštas valstybines vietas. **A.M.**

"Kartą aš nusakiau liberalą esant žmogų, kuris atmeta konservatyvių žmonių persekiojimą. Ko mums trūksta šiandien, tai žmonių, kurie protestuotų prieš bet kokį persekiojimą. Aš visada su malonumu prisimenu, kad nutraukiau slidinėjimo kalnuose ryšius su naciais, dalinai dėl to, kad jie persekiojo žydus. Norėčiau, kad augštų pareigūnų tarpe būtų daugiau žydų, kurie būtų tiek pat veiklūs protestuodami prieš katalikų persekiojimus, kaip kad katalikų vyskupai yra, protestuodami prieš antisemizmą".

Sir Arnold Lunn.

Redaguoja K. Kodatienė, 16228 Haviland Beach Linden, Mich.

VYDŪNAS APIE LIETUVOS PRISIKĖLIMĄ

Iš mūsų tautos didžiojo mintytojo ir rašytojo Vydūno veikalo "Kalėjimas — Laisvėjimas", kuris buvo parašytas 1938 m. ir papildytas 1940 m.:

"Juk ir tse apreiškiu, kaip reikalinga visus gyvenimo įvykius ir patirtis numatyti kaip kylant iš nepasiekiamos Išminties ir Šviesos. Todėl viskas, kas vyksta, yra ir labai prasminga. Ir mūsų tautos likimas. *Tikiu tikrai, kad ji nepražus, kad ji tik vedama skaudiais akmenuotais takais, jeib taptų dar gajesnė ir atsiduotų dar pilniau šventajai valiai ir galiai, bei ir nesiliautų jąja pasitikėti. Tamsiosios galios, kurios nori naikinti Lietuvos Tautą, nepoilgo sunyks ir žus, ir Lietuva bus laisva, lietuvių tauta tse vėl turės savo viešpatingumą.*

Visa, kas dabar tenka pakęsti, turi mums būti raginimas ištvermingais būti. Kada tam dedame pastangas, mūsų jėgos stiprėja. Atsiduodant nusiminimui, suglebimas pagauna žmones. Bet vis sielos žvilgį kreipkime į Jį, iš kurio viskas kyla. Juk nieks nėra pasaulyje ir visoj Visatoj jėgingas iš savęs. Viskas glūdo didžiajame slėpinyje, kurs yra viso to, kas yra kilmė ir galutinumas".

VASARIO 16-JI

Ką, tu, išeidamas iš tėviškės pakluonių
išsinešei, kai žemę rykštė palietė skaudi —
senuolių kraują—vardą—laisvės žiburį širdy,—
kaip amžiną paminklą visą šią kelionę,
kaip didį turtą nešk širdy.

B. Brazdžionis

Kiekviena sąmoninga lietuvė, tuo labiau žino Vasario 16-os reikšmę. Kiekvienoj lietuvių kolonijoj ši brangi sukaktis kaip galima gražiau, iškilmingiau paminima. Labai skaudu, kad jau eilė metų ir vis dar šią šventę svetimoje padangėje švenčiame. Ši šventė įvairių gražių, o kartu ir liūdnų prisiminimų diena. Žiaurus okupantas vis dar laiko pavergęs mūsų tėvynę. Pasilikę Lietuvoje sesės broliai vis dar kenčia priespaudą ir visokius nedateklius. O savo viltis kreipia į mus gyvenančius laisvuose kraštuose.

Mes šaulės tą visą giliai jaučiame! Esame laimingesnės, kad galime džiaugtis laisvu gyvenimu, bet vistiek mūsų širdys pilnos nusivylimo, ilgesio, kančios. Dauguma vyresnės kartos sesių vargsta pelnydamos sau duoną ne tuo darbu kuriam jaunystėje buvo pasiruošusios. Mums niekas negali tėvynės atstoti!... Koks skaudus buvo atsiskyri-

mas nuo savo gimtosios žemės, dar daug kas ir dabar jos žiupsnelį saugoja, kaip brangią relikviją. Rinkome nuo dirvos akmenėlius, skynėme medžių lapelius atminimui. *Praradome tėvynę, namus, turtą, profesiją, brangius širdžiai asmenis, tik laisvės troškimas paliko širdyje. Nepraraskime jo ir vilties tikėti tėvynės prisikėlimu. O ,ta viltis bus mūsų didžiausia paguoda, paskatinimas išturėti nors ir ilgesniame tremties gyvenime kelyje.*

Vasario 16-ji tebūna naujo ryžto, užsidegimo diena. Stiprybės semkimės iš praeities. Iš savo senelių proseneliu. Tos kuklios kaimo moterėlės vos sugebėjusios paskaityti iš maldaknygės, tos močiutės pajėgė išauginti tautai didvyrius, savanorius, šaulius. Apkrautos įvairiais namų ruošos darbais vis tik surasdavo laiko pamokyti savo vaikučius skaityti. Vaikutis su knyga rankose liko vargo mokyklos simboliu visiems laikams. Jos mokėjo įkvėpti savo vaikų sielose tokį gilų tėvynės meilės jausmą, kad joks priešas jo neišplėš. Jos dirbo aukojosi ir savo duoklę savo širdį tautai atidavė.

O kaip mes, seses, ar sekame jų pavyzdžiu? Šaulių svarbiausias uždavinys ir yra tarnauti savo tautai. Kad ir kaip ilgai tektų svetur gyventi pasilikime ištikimos savo principuose, ištikimos nemirštamai Vlado Putvio idėjai, šaulių uždaviniams, savo duotos šventos priesaikos žodžiams. Rūpestingai, atsidėjusios su meile, pasiaukojimu saugokime lietuvybės ugnelę, kad ji kuo skaisčiau mumyse ir mūsų jaunime liepsnotų. Josios liepsnos tešildo, gaivina ir stiprina mus visus ir suteikia jėgų ateities darbams.

Šaulė

Žvilgsnis į Vilnių iš Altarijų kalnų.

U-2 FOTOGRAFUOJA RUSIJĄ IŠ AUGŠTYBIŲ

Pernai gegužės 1 d. rusai ties Sverdlovsku numušė amerikiečių lėktuvą U-2. To pasėkoje iširo Viršūnių konferencija Paryžiuje, neįvyko JA Valstybių prezidento kelionė Maskvon. Lakūnui teisti buvo surežisuotas teismas. Bausmė — 3 metai kalėjimo ir 7 metai laisvės atėmimo. Dėl paprasto incidento toki dalykai nesidaro.

1955 m. JAV pasiūlė rusams tarpusavę inspekciją iš oro virš viena kitos teritorijų. Tokios inspekcijos tikslas — užsitikrinti, jog gerbiamasis kaimynas slapčia nesirengia užpulti savo artimą. Nuolatinė oro žvalgyba, panaudodama fotografijos aparatus, radarą ir kitokias priemones, galėtų pastebėti kariuomenės sutelkimus, karo pramonės išplėtimą, raketų pozicijas bei jų sandėlius ir pan.

Specialiai tokiai inspekcijai pritaikintas lėktuvas RB-47 skrisdamas 840 km-val. greičiu, skersai JAV perskrenda per 4 valandas, skridimo augštis 12,000 metrų (apie 36, 000 pėdų), gali nufotografuoti 800 km pločio juostą. Toks lėktuvas turi 3 vyrų įgulą ir 7 foto aparatus, kurie yra nukreipti įvairiomis kryptimis ir skirtingais kampais. Padarymas nuotraukos to pat objekto, bet skirtingais kampais duoda galimybę išryškinti paviršiaus nelygumus. Aparatai daro per sekundę 5 nuotraukas. Nuotraukų sutvarkymas pareikalauja daug darbo, nes jos viena kitą dengia. Jų išskaitymas yra darbas analistų, kurie dažnai šaukiasi įvairių specialistų pagalbos. Kuriuo nors požiūriu svarbių vietovių nuotraukos yra didinamos. Taip išgaunamas nuostabiai aiškus ir tikslus vaizdas. Keletos nuotraukų tos pačios vietovės, bet darytų skirtingu laiku, palyginimas parodo pasikeitimus tame laikotarpyje.

Galima fotografuoti ir naktį. Naudojami specialūs filtrai ir atatinkami filmai. Nufotografuojami net ir užmaskuoti objectai. nuotraukoje maskavimas pastebimas kaip tamsi, bet permatoma uždanga, per kurią galima puikiai išskirti paslėptų tankų ar kitų ginklų formas.

Rusai tokios inspekcijos pasiulymą tuojau atmetė. Gal dėlto, kad neturi panašių priemonių, o gal dėl pačio įpročio viską slėpti. JA Valstybės mažiau saugoja paslaptis. Tai ženklas, kad tas kraštas nesirengia pulti, bet nori parodyti, jog yra stiprus bent kokį užpuolimą atremti.

Tik gegužės 1 d. incidentas virš Rusijos parodė, kad Rusijai atmetus JAV inspekcijos pasiūlymą, JAV pradėjo vienšališkai tikrinti Rusijos plotus. Bet nelemtas incidentas nutraukė taip naudingą žvalgybą.

Šis incidentas parodė, kad žvalgymo priemonės pasikeitė. Vietoje daugiaviečio lėktuvo naudojamas vienvietis. U-2 raižė Rusijos padanges daugiau kaip 4 metus. Jis yra lengvas, paima tik kurą, aparatus ir vieną lakūną. Atrodo, gali kurą pasipildyti ore. Pakyla iki 20,000, o gal ir 30,000 metrų (90,000 pėdų).

Dabar amerikiečiai bando naują modelį X-15, kuris galės skristi dar augščiau. Iš augščiau vienu praskridimu gali nufotografuoti didesnį plotą.

Skrendama augštai dar ir dėlto, kad norima išvengti oro gynybos ginklų. Prie dabartinės padėties priešlėktuvinė artilerija virš 2,000 metrų augštyje yra mažai veiksminga. O skaitoma, kad priešraketinės raketos problema dar nėra pilnai išspręsta; nors Amerika daro šioje srityje pažangos su savo Nike-Zeus ir Bomarc raketomis.

Manoma, kad rusai numušė daugiau tokių lėktuvų, bet jie negalėjo jų atpažinti. Paskutinis buvo atpažintas ir dėlto sukelta daug triukšmo.

Jau 1959 prancūzų spaudoje buvo užsiminta apie panašius skridimus, saryšyje su tokių skridimų kaikuriais rezultatais. Atsirado tikslus Rusijos teritorijos topografinis paviršiaus maketas. Jo ir radaro pagalba galima tiksliai nuvairuoti Snark raketą į taikinius Rusijoj. Per 4 metus nebuvo žinoma apie U-2 buvimą. Tik buvo jaučiama, kad JAV turi veiksmingų priemonių gauti žinių iš tolimų Rusijos vietovių.

Pačio incidento eiga buvo palanki rusams. Bet ji ir po teismo laike pilnai neišaiškinta. Įtarimų ir nežinomųjų tinklas nuo incidento eigos dar nenutrauktas.

Svarbiau, kaip amerikiečiai vėl suorganizuose žinių gavimą. JAV iš savo teritorijos lengvais lėktuvais negali sekti Rusijos, išskiriant Emmendorf bazę Kanadoje. Iš čia gali sekti laivų judėjimą Beringo sąsiauryje ir Ryt. Sibirą. Tolimuose Rytuose JAV naudojasi bazėmis Japonijoj, kuriose buvo keletas U-2 lėktuvų. Rusai spaudė japonus, kad tokius lėktuvus savo teritorijoj nelaikytų, bet japonai nesutikę tai padaryti, nes U-2 yra neginkluoti.

Iš Japonijos oro žvalgyba gali siekti Ochotsko jūrą, Kamčatką, Vladivastoką su jo užnugariu, kinų Mandžūriją ir sritis iki Baikalo ežero su Čita, kur yra Tol. Rytų karinės vadovybės štabas. Vid. Rytuose naudojasi Peshowar aerodromu Pakistane. Iš ten gali žvalgyti plotą į rytus nuo Aralo jūros ir į šiaurę iki 50° platumos. Šioje srityje rusai turi atominių bandymų ir raketų leidimo bazes. Persų įlankoje Bahreino saloje taip gi yra bazė, iš kurios pasiekiama Kaspijos jūros sritis. Adana bazė Turkijoj yra labai patogioje padėtyje pasiekti Dniepro ir Volgos baseinus.

Pačioj Europoje iki gegužės 1 d. incidento U-2 lėktuvų nebuvo pastebėta, po jo jų keletas pasirodė Frankfurte V. Vokietijoj. Norvegijoj Bodoe aerodromas naudojamas žvalgyti š. ašigalio sritį, Rusijos šiaurę su Murmansku, kuris paskutiniu laiku yra svarbus karinis punktas. Jo rajone yra sutelkta apie ¼ jų laivyno, taipgi tam tikras skaičius divizijų, kurios nukreiptos Skandinavijos kryptimi. Taigi iš minėtų bazių pasiekiami visi svarbiausi Rusijos plotai: pagrindinis teatras nukreiptas prieš Europą su jo pietiniu ir šiauriniu sparnais; Turkestanas — atominių bandymų sritis ir pagaliau pusiau savistovus Tol. Rytų teatras.

Dar reikia pridėti galingus radaro aparatus, siekiančius iki 4,000

km. Ararato kalne. Iš čia jie gali sekti Aralo ir Kaspijos jūrų rajonuose iššaunamas raketas. Atrodo, paskutiniu laiku didžiuma raketų ugniaviečių yra pastūmėtos toliau į šiaurę link Maskvos.

Keturių metų fotografinė oro žvalgyba davė daug puikių žinių, su kuriomis kitais būdais renkamos žinios nelabai gali lygintis. Agentų žinios dažnai būna abejotinos, fotografija nemeluoja.

Galima daleisti, kad Rusija turėjo jausti, jog jos laisvė vykdyti slaptai svarbius sutelkimus yra suvaržyta. Ji negali padaryti nepastebimai didesnio karinių jėgų permetimo. Kiekvienas toks pajudėjimas tuoj sukels vakariečių įtarimą bei budrumą.

Žinant orinių nuotraukų išbandytą tikslumą, atrodo, galima tvirtinti, kad dauguma nors ir labai slaptų sovietų raketų ir kitokių įrengimų amerikiečiams yra žinomos ir jas pakeisti nepastebimai beveik neįmanoma. Tą pat galima pasakyti ir apie karinę pramonę.

Reikia pripažinti, kad šios rūšies šnipinėjimas yra ypatinga naujenybė, kuria negalima abejoti. Ji yra tiek pat reikšminga, kaip ir pačios atominės raketos.

Reikia pastebėti, kad perdėtas išpūtimas pačio U-2 incidento yra noras užtušuoti tokios žvalgybos tikrąją reikšmę ir vertę. Rusams buvo svarbiausia išgauti pažadas, kad tokia oro žvalgya būtų nutraukta, kad nei viena valstybė neleistų tokiems amerikiečių lėktuvams naudotis jų aerodromais. Visoki grasinimai sudaro nuolatinio įtempimo būklę. Tai tik patvirtina tokios žvalgybos svarbumą.

Sakoma, kad amerikiečiai yra išaiškinę apie 40 tarpkontinentinių raketų bazių ir žemė—oras raketų pozicijų.

Tuo tarpu atnaujinti U-2 žvalgybą susidaro keblumų, kurių nevengiant galima iššaukti didesnių komplikacijų. Žvalgyba yra reikalinga, jieškoma naujų priemonių jai vykdyti. Viena iš jų yra žemai skrendantieji satelitai, panašūs į amerikiečių Piros, kuris fotografavo ir nuotraukas perdavė žemėn televizijos pagalba. Tokios rūšies patobulintas satelitas paleistas ašigalių kryptimi galėtų sekti Rusijos plotus. Laukiama pasirodant naujų pasiekimų fotografinėj žvalgyboj iš oro.

(Pagal plk. lt. J. Perret-Gentil straipsnį Revue Militaire Suisse Nr. 7 1960 m.)

K.K.

19 METŲ NUO PEARL HARBOR

Praėjusiais metais gruodžio mėn. 7 d. suėjo 19 metų kai japonų bombonešiai, nepaskelbus karo, užpuolė amerikiečių laivyno bazę Ramiajame vandenyne — Pearl Harbor. Netikėtas puolimas japonams buvo labai sekmingas, gi amerikiečiams labai nuostolingas, tiek medžiagomis tiek žmonėmis. Beveik po keturių metų po to įvykio, nors ir paskelbdami japonams iš anksto, kad panaudos atominius ginklus, amerikiečiai numetė dvi atomines bombas, vieną ant Hiroshimos ir kitą ant Nagasaki. Tas užbaigė aršų karą tarp japonų ir amerikiečių. Praėjusių metų gruodžio mėn. amerikiečių spaudoje pasirodė pirmosios nuotraukos anų istorinių atominių bombų, kurių pirmoji "Little Boy" buvo 10 pėdų ilgio ir virš 2 pėdų skersmens svėrusi apie 4.5 tonos su Uraniaus 235 užtaisu, gi antroji "Fat Man" beveik tokio pat ilgio tik jau 5 pėdų skersmens ir Plutoniaus užtaisu, svėrusi 5 tonas.

Padaryti milžiniški nuostoliai japonams atominėmis bombomis ir japonų užpuolimas amerikiečių nepaskelbus karo, šiadieninėj atmosferoj tebeskamba galingu aidu. Jeigu prieš 19 metų po Pearl Harbor buvo laiko net 18 mėnesių pasirengt priešpuoliui ir atstatyt prarastas pozicijas, tai šiandien ir 18 minučių jau būtų perilgas laikas. Ir štai kodėl mes matom šiandieninėj spaudoj stambiomis raidėmis antraštes: "Amerika vis dar atvira netikėtam užpuolimui praėjus 19 metų po Pearl Harbor". Tą spaudos pareiškimą patvirtina ir krašto gynybos departmentas. Faktas, kad nūdieninės raketos su atominiais užtaisais išvysto 15, 000 mylių per valandą greitį ir lengvai gali pasiekti Amerikos kontinentą iš Eurazijos. Pagal šiandieninę būklę dar nėra aktyvios priemonės prieš tarpkontinentalines raketas, — kaip pav. priešraketinės raketos; net nėra numatoma jų turėti artimiausiu laiku. Vienintėlė pasyvi priemonė yra gerai įrengtas 15 minučių įspėjimo tinklas, žemės radaro stotys ir orbitoj satelitai su sekimo įrengimais, kurių šiuo metu amerikiečiai turi tris. Amerikiečių krašto Gynybos sekretoriaus T.S. Gates pareiškimu "Tokioje būklėje geriausia apsauga yra būti tiek pajėgiu, kad priešas nedrįstų paleisti savo raketų". Šis pajėgumas remiasi daugiausia aviacija. Netikėto užpuolimo atveju, beveik visos amerikiečių raketų bazės būtų sunaikintos, strateginės aviacijos bazės didele dalimi būtų paraližuotos, yra galimybė, kad povandeniniai laivai, ginkluoti "Polaris" raketomis, gali būt susekti ir sunaikinti. Tačiau pagrindinis karybos dėsnis tuo tarpu dar tebeegzistuoja: laimėti karą reikia sunaikinti pagrindines priešo jėgas. Kaip jau minėta, amerikiečiai turi užtikrintą, sekimo tinklą, kuris sudaro galimybes, iki priešo raketos pasieks taikinius, pradėt veikti priešpuoliu. Apie 450 sunkių bombonešių su atominėmis bombomis iš įvairių žemės rutulio kraštų, per 15 minučių būtų ore ir skristų užpuolėjo kryptimi; o jie sudaro apie 25% visų strateginių oro jėgų. Amerikiečiai šiuo metu turi apie 57 strategines oro bazes, kuriose lėktuvai laikomi parengty 24 valandas. Nesenai anglų sprausminių bombonešių grupė perskrido New Yorką, Detroitą, San Francisko amerikiečių visai nepastebėti, nors apie skridimo laiką ir vietą amerikiečių sekimo punktai buvo painformuoti. Neskelbiama kaip anglai išvengė amerikiečių radarų, tačiau žinoma, kad buvo panaudotos visai naujos priemonės, skirtingos nuo iki šiol žinomų. Povandeninis "George Washington" ginkluotas 16 Polaris raketų, kurios gali būti iššautos iš 300 pėdų gylio ir siekia 1600 mylių (2500 km) atstumą, šiuo metu patruliuoja pasinėręs. Jo 16 raketų galingumas viršija visų išmestų bombų paskutiniam Didžiajam kare. Tokių laivų bus šeši vandenynuose iki 1961 m. pabaigos. Reikia pažymėti, kad toks povandeninis laivas gali išbūti mėnesius neiškilęs į paviršių ir turi nuolatinį radio ryšį su baze. Prie to reikia paminėti dar dvi grupės lėktuvnešių su atominiais ginklais, viena iš jų Vidužemio jūroj, antroji Ramiajam vandenyne. Šios grupės dėl savo nepastovaus buvimo, skaitomos nepažeidžiamomis. Iš pastovių įrengimų, šiuo metu amerikiečiai turi apie 130 "Atlas", apie 50 "Minutemen" ir apie 30 "Titans" tarpkontinentinių raketų su atominiais užtaisais. Iš šių raketų yra dalis paruoštų ir gali būti iššautos nuo 15 iki 25 minučių nuo įspėjimo.

Pagrindinis šiuo metu krašto gynybos uždavinys, pagaminti raketą, kuria būtų galima sunaikinti priešo atomines raketas dar nepasiekusias taikinio. Strateginė rusų aviacija, kuri galėtų panašiai veiksmingai veikti kaip amerikiečių, atrodo šiuo metu neegzistuoja, o jei ir būtų, amerikiečiai turi naikintojus, kurie sekmingai sutrukdytų jų puolimą. Lieka rusų povandeniniai laivai, kurių yra apie 450 (USA turi apie 100), tačiau jų atominių ginklų puolimas, bent šiuo metu, yra menkai įmanomas.

Š.m. gruodžio mėn. spaudoj vice adm. W.M. Beakley, pareiškė, kad

laivynas išbandė naują taktiką povandeninių laivų medžioklei tai junginys sudarytas iš lėktuvnešių, su įvairaus tipo specialiai pritaikytais lėktuvais, helikopteriais, ir naikintojais. Šiomis dienomis junginys iš vieno lėktuvnešio ir aštuonių naikintojų atliko pratimus prie New Jersey krantų. Konstatuota, kad turimomis priemonėmis priešo povandeninis laivas negali išvengti sunaikinimo jei pakliūtų į šio vieneto veikimo zoną.

Jei rusai ir turėtų persvarą atominiais ginklais, tačiau šitokiomis sąlygomis pradėti karą būtų savižudybė, nes kaip jau daugelio yra pareikšta, po tokio karo laimėtojo tikrai nebūtų. Reikia manyt, kad komunistų vadai tai labai gerai supranta ir nenuostabu, kad daugiau matantys rusai nenori atviros kovos prieš vakariečius, kai tuo tarpu kiniečiai yra kitokios nuomonės, nors paskutiniam suvažiavime Maskvoje ir sutarė.

Ir taip "Pearl Harbor" nors ir po devyniolikos metų (1941 gruodžio 7 d), amerikiečiams ir visam laisvajam pasauliui šiandien tebėra ryškus ženklas, budėti ir intensyvinti pasirengimą tautų laisvei apsaugoti; o mums teikia nors ir mažą kibirkštėlę vilties, kad vergija mūsų Tėvų žemėj neamžina.

B.

KAIP GYVENA BUVĘ NACIAI IR JŲ KOLABORANTAI

Emmy Goering, buvusio Reichsmaršalo **Hermano Goeringo,** žmona šiuo metu gyvena Burklein Strasse 16, Miunchene. Ji nuomoja šešių kambarių butą šeštame augšte mokėdama mėnesinės nuomos 460 DM, kas pagal vokiečių gyvenimo standartą, yra labai brangu.

Butas turi dvigubas duris ir be jokio ženklo, kad čia gyventų ponia **Goering**. Tai vis priemonės apsisaugoti nuo visokių reporterių ir šiaip nepageidaujamų asmenų. Telefono numeris nėra įtrauktas į abotentų knygą, ir beto keičiamas 3-4 kartus į metus. Į svetimų žmonių laiškus visai neatsakoma, o paskambinus prie durų, visuomet išgirstamas tas pats atsakymas: **"Ponia Goering** nieko nepriima".

Gyvena ji su savo 21 metų dukra **Edda**, studijuojančia teisę Miuncheno universitete ir turinčia daug panašumo į savo tėvą iš tų laikų, kai šis dar buvo I Pasaulinio karo lakūnas. **Edda** taip pat bendrauja tik su keliais savo gerais draugais, vengdama bet kokio kontakto su pašaliniais. Ponios **Goering** ir **Eddos** finansiniai resursai yra paslaptis, tačiau yra tikra, kad **Goeringas** turėjo įnvestavęs pinigų Šveicarijos bankuose. 1954 metais ji taip pat gavo nežinomą sumą pinigų iš **Goeringo gyvybės apdraudos.**

Priešingybė **Goeringams** yra ponia **Hess** su savo 21 metų sūnumi **Wolf-Ruediger Hessu.** Jie visokiais būdais stengiasi atkreipti viešosios opinijos dėmesį, tikėdamiesi, kad tokiu būdu jiems pavyks greičiau išvaduoti **Rudolfą Hessą,** kuris su kitais dviem naciais dar vis yra laikomas Berlyno Spandau kalėjime. Vakarų sąjungininkai sutiktų juos paleisti, bet čia vis priešinasi rusai. Ponia **Hess** gyvena mažame kurortiniame kaimely Hindelang, apie 70 mylių nuo Miuncheno, kur ji yra savininkė taip vadinamo Bergherberg viešbučio. Ji ir dabar yra visiškai lojali Hitleriui ir nacionalsocializmui, kuriam ji vis tikinti. Su savo vyru **Rudolf Hess** ji veda nuolatinę korespondenciją, kiek tai leidžia kalėjimo taisyklės. Susitikus su juo nebuvo, nes tam yra priešingas pats **Rudolf Hess.** Ponios **Hess** nuomone, jis nenorįs su ja susitikti, nes bijąs, kad po to negalėtų vėl prisitaikyti prie kalėjimo gyvenimo.

Sūnus **Wolf-Ruediger** studijuoja inžineriją Miunchene ir, pernai vasarą, pagarsėjo, kai pašauktas į kariuomenę, atsisakė stoti, pareikšdamas, kad jo sąžinė neleidžianti jam tarnauti tiems, kurie nuteisė jo tėvą.

Vienas iš svarbiausių nacių kolaborantų mirė Madride tik savaitę prieš prez. Eisenhoverio vizitą. Tai kroatų **Ante Pavelic.** Vadas, arba kaip kroatai jį vadindavo, "poglavnik" "nepriklausomos" kroatų valstybės sukurtos Hitlerio ir Musolinio 1941 metais. **Pavelic** yra priskiriama nužudymas 500,000 serbų ir žydų likvidavimo stovyklose **Jasenovac** ir **Stara — Gadicoka.** Nariai, jo slaptos organizacijos **"Ustach"** kuri vėliau nacių laikais pasidarė oficiali politinė partija, nužudė Jugoslavijos karalių Aleksandrą ir prancūzų užsienių reikalų ministerį Louis Barthou 1934 m. Marselyje.

1945 m. **Pavelic** dingo, vėliau atsirasdamas Perono Argentinoje. 1957 m. balandžio 4 dieną jis peršaunamas nežinomo pasikėsintojo ir po to atsiranda Paragvajuje. Iš Paragvajaus jis ir vėl dingsta, kol pagaliau 1959 metų gruodžio 29 d. jo pavardė išspausdinama Madrido laikrašty **"Ya"** mirusiųjų sarašuose. Paaiškėjo, kad **Pavelic** gyveno Madrido vienuolyne San Francisco el Grande ir mirė vokiečių ligoninėje, sulaukęs 70 metų amžiaus. Palaidotas San Isidro kapinėse.

Kitas žinomas načių kolaborantas, radęs prieglobstį Ispanijoje, tai Belgijos reksistų partijos įkūrėjas **Leon Degrelle.** Karo metu **Degrelle** kovojo rytų fornte vokiečių SS daliniuose pulkininko laipsnyje. Belgijos teismo už akių buvo teistas ir nubaustas mirties bausme. **Degrelle** tik per plauką išsigelbėjo 1945 metais, kai jo lėktuvas nukrito pajūryje Ispanijos miesto San Sebastian II mylių nuo Prancūzijos sienos. Kurį laiką jis gyveno visiškoje paslaptyje ir nauja pavarde **Juan Sanchez-Dupre.** Tik 1955 m. paaiškėja paslaptis, kai ispanų žinių agentūra paskelbia, kad "Mėlynosios Divizijos" veteranų suvažiavimą sveikino belgų politikas **Leon Degrelle.** Belgai pareikalauja **Degrelle** išduoti, bet gen. Franco valdžia atsako, nieko nežinanti apie **Degrelle** buvimą Ispanijoje. Ginčas baigiasi tuo, kad belgai atšaukia savo ambasadorių. Netrukus po to **Degrelle** atsiranda Tanžire, kur pasirodo ir dabar gyvena savo ūkyje netoli kaimo Constantina, apie 50 mylių nuo Sevillijos.

Visa eilė rumunų buvusių "Geležinės Gvardijos" narių su savo vadu **Horia Sima** gyvena Madride. Kadangi Ispanijos civilinio karo metu jis kovojo Franco pusėje, jie šiandien yra atvirai globojami ispanų valdžios. Taip pat visa eilė prancūzų **Vichy** rėžimo narių šiuo metu rado prieglobstį Ispanijoje.

Otto Skorzeny, SS pulkininkas, kuris karo metu išgelbėjo Musolinį taip pat šiuo metu gyvena Madride, bet nėra skaitomas pabėgėliu, nes Vak. Vokietijos teismo buvo išteisintas.

L.B.B.

—•—

Zionizmas ir komunizmas tai tik dvi to paties judėjimo šakos. Gal todėl komunistiniuose kraštuose emigracinės privilegijos suteikiamos tik žydams. **A.M.**

Vienas urvinis žmogus sako kitam: "Dar niekad nesam turėję tokį besikeičiantį ir blogą orą, nuo to laiko kaip jie išrado strėles ir pradėjo šaudyti lankais". **A.M.**

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Dr. Daugirdaitė - Sruogienė, ŽALGIRIO MŪŠIS, atspausta iš Keleivio, 1960 m. Bostone, 24 psl. 50¢.

LIETUVIŲ RADIJO VALANDĖLĖ Rochesteryje 1950 - 1960. Redagavo H. Žemelis, išleido Lietuvių Radijo klubas, 38 St. Jacob Street, Rochester, N. Y. 46 psl. iliustr. leidinys paminėti radijo val. dešimtmetį. Kaina 1 dol.

IŠ LENKŲ KARO ATAŠĖS PLK. L. MITKIEVIČIAUS KAUNO ATSIMINIMŲ 1938 IR 1939 METAIS

Vertė **KAZYS KEPALAS**

(pradžia Kario Nr. 1.)

1938 m. gegužės 3 d., Lenkų tautos šventės dieną mūsų pasiuntinys ir ministeris p. Pranas Charvatas surengė Metropolio viešbutyje, atskiroje salėje, iškilmingus pietus visam lenkų atstovybės Kaune "personalui". Ministeris Charvatas visada visiems garsiai sakė apie atstovybės narius: "mano personalas" — kiek atmintis manęs neapgauna, priskaitė jis prie tos kategorijos taipgi ir mano asmenį. Iškilmingi 1938 metų gegužės 3 d. pietūs buvo man atmintini. Bet apie tai — paskui. Tuo tarpu, buvo tai man tiek nepaprastas nuotykis, kad turėjau pirmą kartą gyvenime apsivilkti visai civiliai vakarui, tai yra apsivilkti fraku. Ministeris Charvatas kaž kodėl užsispyrė būtinai ir nenorėjo nieku būdu, kad pasirodyčiau su savo munduru . . .

Ministeris Charvatas pasakė pietų gale dalyvavusiems atstovybės nariams ir svečiams, tarp kurių buvo ministeris Jonas Vszelaki iš Varšuvos, "patriotinę" kalbą, bendrai visai gražiai, bet pabaigė ją tostu: "Kad, mes, lenkų pasiuntinybė Lietuvoje, taptume čia kuo greičiau Kauno vaivadija." Voila! Buvo tai man, ir spėju ir mūsų atstovybės nariams, nelauktas ir visai nesuprantams ministerio Charvato iškalbos išsišokimas. Tikrai niekas nemano panašiai visoje Lenkijoje, o be to tai yra visai priešinga žinomoms man instrukcijoms, kurias ministeris Beckas davė man ir pasiuntiniui Charvatui, o taipgi patvirtino jas ir lenkų valdžia. Tuojau pasibaigus pietums pasakiau ministeriui Charvatui, kad padavinėjo viešbučio tarnai lietuviai, kurie, deja, buvo sakant tą kalbą pasiuntiniui Charvatui, ir be abejo gerai suprato lenkiškai. Tai buvo visai nereikalinga lietuvių provakacija, o ministeris Charvatas, kaip galėjau vėliau įsitikinti, uždarė sau, deja, kelią į nuoširdžius santykius su lietuviais.

1938 m. gegužės 10d. Kaip tik grįžau iš pusryčių įgulos "kasyne" (ramovėj) Kaune, duotų generolo Raštikio man, ar teisingiau lenkų kariuomenės atstovui pasveikinti. Pusryčių eiga buvo nepaprastai įdomi ir davė man daug temos pagalvoti. Reikia pripažinti visai nuoširdžiai, kad generolas Raštikis ir jo generolai ir vyriausieji Lietuvos štabo karininkai, tarp jų ir pulkininkas Dulksnys, yra geri ir apsukrūs diplomatai . .

Generolas Raštikis ir generolas Černius sveikinosi su manim, o paskui generolas Raštikis, pradėjęs nuo dešinio sparno, pristato man paeiliui lietuvių kariuomenės generolus ir pulkininkus. Tai yra: generolas Adamkavičius, 2-os pėstininkų divizijos vadas ir kartu Kauno įgulos komendantas, generolas Gustaitis, aviacijos vadas; generolas Vitkauskas, pėstininkų inspektorius; generolas Popeliučka, inžinerijos vadas; generolas Talat-Kelpša, kavalerijos inspektorius; generolas Nagevičius, sveikatos tarnybos šefas ir Karo Muzėjaus Kaune direktorius; generolas Musteikis, karo mokyklos viršininkas; pulkininkas Valušis, 1-jo gusarų pulko vadas ir keletas pulkininkų iš lietuvių štabo, kurių pavardžių deja, nepamenu. Kartu buvo susirinkę daugiau kaip 20 asmenų.

Pasisveikinus atmosfera buvo man gana sunki. Lietuviai generolai ir pulkininkai, žiūri į mane kaip į retenybę, nenuleidžia nuo manęs akių, žiūri tiesiai ir tyli. Jaučiuos truputį kaip mėgėjas artistas scenoje. Reikia tačiau ką pasakyti, ka padaryti, bet lietuviai neduoda pirmieji ženklo, nors kalbos užmezgimas jiems priklauso. Kreipiuosi į generolą Raštikį rusiškai ir pradedu stebėtis karininkų "kasyno" pastato gražuma. Aplink generolą Raštikį ir mane stovi generolas Černius ir pulkininkas Dulksnys, bet nedalyvauja kalboje. Visi kiti karininkai stovi toliau pusračiu — žiūri į mane atsidėję, ir tyli, net — nesikalba tarpusavy. Klauso labai atsidėję, ką sakau generolui Raštikiui ir tyli. Turėjo taip būti ligi pat pusryčių galo. . . Kalbame visi rusiškai, nes tą kalbą visi mokame. Generolas Raštikis kreipiasi į mane su žodžiais: "Eisime ko užvalgyti ir išgerti, pone pulkininke, o prie tos progos pamatysi Tamsta mūsų kariuomenės namą — laikome jį bendra mūsų nuosavybe". Einame, generolas Raštikis su manim priekyje, kiti generolai ir pulkininkai eina paskui mus. Praeiname eilę didelių, labai skoningai įrengtų salių. Visur kabo daug gerų paveikslų ir visokių istorinių paminklų: senų ginklų, durtuv, net senų žemėlapių ir t.t. Viska vaizduoja labai trumpai senosios Lietuvos istoriją, bei Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos istoriją prieš susijungimą su Lenkija. O iš tikrųjų tai yra Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos istorija Didžiojo Kunigaikščio Vytauto laikais. Žiūrint susidaro įspūdis, kad vedamoji intencija žmonių, kurie planavo Kauno įgulos "kasyno" įrengimą ir dekoracijas, buvo atmesti ir išbraukti iš Lietuvos istorijos visą kelių amžių bendros Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos su Lenkų karalyste gadynę vienos didelės valstybės rėmuose. Taip, čia yra ta naujoji Lietuva. . .

Tuo metu Lietuvos užsienio reikalų ministeris p. Lozoraitis iškėlė pasveikinamuosius pietus Lenkų Valstybės pasiuntiniui p. Charvatui, pakviesdamas visus Lenkų atstovybės narius kartu su poniomis. Pietuose, kurie buvo privačiuose p.p. Lozoraičių apartamentuose, dalyvavo visas lietuvių kabinetas su premieru kun. Mironu priekyje. Lietuvos kariuomenę atstovavo vien tiktai generolas Rėklaitis, apsaugos reikalų ministeris. Pietūs buvo visais atžvilgiais pasisekę ir viešpatavo juose visai maloni draugiška atmosfera. Lietuviai išmoko, arba visada mokėjo gerai, kaip pavyzdžiui mes, lenkai, priimti svečius — vis tiek, prašytus ar neprašytus. Žodžiu viskas ėjo labai tvarkingai. Mano vieta prie stalo buvo pilkajame gale, sėdėjau tarp ponios Matulienės, Lietuvos Švietimo ministerio žmonos ir p. Girdvainio, diplomatinio Lietuvos užsienių reikalų protokolo šefo. Mano žmona sėdė-

jo žymiai augščiau už mane, nes tarp dviejų Lietuvos ministerių. Taigi lygybė buvo išlaikyta. Ponas Girvainis kalbėjo pusiau prancūziškai pusiau lenkiškai, ir su puikiu grynai varšavišku akcentu. Pasirodė labai sąmojingas "causeur". Per visus pietus nenustojo laidęs aštrius, labai smailius akstinus į beveik visus ten buvusius lietuvių ministerius. P. Girdvainis gerai pažįsta Varšuvą; pasakojo mums daug apie Varšuvos atsiminimus, ypač apie lenkų teatrą iš laikų prieš 1914 metus. Be to, pietūs buvo labai gerai pagaminti su ilga eile gerų vynų su šampanu gale, bet be jokių kalbų. Po pietų buvo ilgesnis posėdis pp. Lozoraičių salionuose, kur po juodos kavos ir gausių likierių, paduota anglišku papročiu "Whisky and soda". Iš ten buvusių ponių išsiskyrė išvaizda ir savo būdu ponios Lozoraitienė ir Indrišiūnienė, finansų ministerio žmona.

Per tą priėmimą kalbėjausi su pirmininku Mironu ir ministeriu Lozoraičiu....

Kelias dienas vėliau ministeris Charvatas pristatė mane oficialiai Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje. Buvome paeiliui pas ministerį Lozoraitį, vice ministerį Urbšį ir lenkų departamento direktorių Turauską. Ministeris Lozoraitis pasakė man, o gal taipgi ministeriui Charvatui ir man, ilgesnę exposė, kurios svarbiausi sakiniai skambėjo vertime (ministeris Lozoraitis kalba prancūziškai kaip paryžietis!), šitaip: "Lietuva geidžia vien taikos ir tik taikos. Mes lietuviai neturime jokių teritorinių aspiracijų (?), Geidžiame vystytis ūkiškai, geidžiame pagilinti mūsų krašto ir mūsų piliečių gerovę. Siekiame labiausiai mūsų politikoje pasilikti nuošaly (A l' ēcart) nuo visokių galimų konfliktų ateityje".

Padariau rodosi, didelį netaktą mano atstovo p. Charvato atžvilgiu, bet neišlaikiau kaip kareivis, ir atsakiau ministeriui Lozoraičiui; "Tai labai teisinga ir verta visokio pagyrimo politinė Lietuvos programa, ponas ministeri. Negeistų niekas iš lenkų kitokios taipgi ir Lenkijai, bet kaip kareivis, leidžiu sau priminti ponui, kad karų istorija Europoje moko mus, kad mūsų kraštų, Lietuvos ir Lenkijos žemės, guli pereinamoje gatvėje agresorių, einančių į rytus, arba grįžtančių iš rytų. Bijau, kad jei bus Europos karas, tai nei Lietuva, nei Lenkija, dėja, negalės pasilikti a l'ēcart nuo karo įvykių."

— Ministeris Lozoraitis nė vienu žodžiu neatsakė.

1938 metų birželio mėn. pradžioje prašiau plk. Dulksnį palengvinti man Kauno Karo muzėjaus aplankymą. Plk. Dulksnys prižadėjo, tęsė su atsakymu, bet po kelių dienų paskambino man ir pasakė, kad muzėjaus direktorius gen. Nagevičius laukia manęs kasdieną ir kad džiaugsis palydėdamas mane pats į muzėjų. Susitariam birželio 14 d. 10 val. ryto.

Apie Kauno karo muzėjų buvau jau pirmiau gerai painformuotas, kad tai yra svarbiausias priešlenkiškos propagandos centras ir tendencingai surinktų paminklų iš Lietuvos Lenkijos praeities su aiškiu tikslu parodyti priešingus Lenkijos santykius su Lietuva. Žinoma buvo man tiksliai, kad Karo Muzėjus vienoje salėje yra marmurinis paminklas su parašu: "Lietuvi, atsimink, kad išdavikas lenkas 1920 metų spalių 19 d. atėmė tau Vilnių, tavo sostinę". Galėjau aplankyti, tiesa, karo muzėjų pats, nepranešdamas to Lietuvos štabui, norėjau, tačiau, mano pasirinkto kelio, kad pastatyčiau dalyką aiškiai, be išsisukinėjimų. Apie Kauno karo muzėjaus direktorių gen. medicinos daktarą Nagevičių žinojau, kad jis Lenkijai aiškiai nepalankus ir yra vienas iš veikliausių Vilniui vaduoti Sąjungos narių. Mano Karo muzėjaus lankymo oficialiai tikslas buvo visų pirma pabrėžti, kad nematau pagrindo boikotuoti lenkui karo muzėjų ir įrašyti kaip lenkų kariuomenės atstovui muzėjaus atsiminimų knygoj deklaraciją, pabrėžiančią draugišką lenkų kariuomenės pažiūrą į naujosios Lietuvos Nepriklausomybę.

Tačiau, eidamas paskirtą dieną į karo muzėjų, nutariau pademonstruoti, kad ne viską, kas ten išstatyta, gali aprobuoti karininkas lenkas, ir išeiti civiliai apsirengęs, o ne lenkišku munduru. Sujaudinau tuo, rodosi, generolą Nagevičių, kuris laukė manęs su generolo munduru, ir buvo matyti nemaloniai nustebintas mano kukliu apsirengimu. Gen. Nagevičius tai pareiškė beveik pirmais mūsų kalbos sakiniais prieš aplankant muzėjų. Paliesdamas savo užsienių kelionių temą, pasakė: "Į atsakomingesnes ir sunkias karo diplomatijos vietas turėtų būti siunčiami specialiai paruošti žmonės, o ypač buvę užsieniuose. Didelė klaida būtų skirti į atsakomingas karo atašė vietas, pavyzdžiui, jaunus pulkų vadus, paimtus tiesiai iš linijos". (kalba ėjo rusiškai tai buvo diplomatinė kalba Kaune, jei kalbėti apie lietuvius). To sarkastiško generolo Nagevičiaus posakio esmė glūdėjo tame, kad paskyrus mane į Kauną į karo atašė vietą, Lenkų Telegrafo Agencija pranešė mano gyvenimo aprašyma (labai trumpai), man sutinkant, kur iš mano karo tarnybos duota buvo tik: kavalerijos pulko vadas ir pirmiau dėstytojas Augštesniojoje Karo Mokykloje, o apie paskutinę mano trejų metų darbo sritį ... nieko nebuvo minėta.

Lietuvių viešajai nuomonei, o taigi ir lenkų, atvykau į karo atašė vietą į Lietuvą — pirmą kart po 20 metų sudarius diplomatinius santykius tarp Lenkijos ir Lietuvos —tiesiai iš kaž kokios mažutės kavalerijos įgulos. Generolas Nagevičius pasakė labai taikliai, negalėjau net priimti to sau, nes Lietuvos štabas kaip tik paskelbė, jog Lietuvos karo atašė Lenkijoje, bus generalinio štabe pulkininkas Valušis, dabartinis I-jo gusarų pulko kunigaikščio Janušo Radvilos vardo vadas.

Mano įspūdžiai iš Karo muzėjaus aplankymo buvo labai mišrūs. Iš vienos pusės tikrai pripažindamas stebėjausi įdėtu į muzėjaus įrengimą beveik sizifišku darbu ir pastanga duoti eksponatų visumai charakterį dokumentuojantį istorines dabartinės Lietuvos teises nepriklausomam gyvenimui, bet iš kitos pusės, kaip lenką erzino mane tam tikri nereikalingai pabrėžti akcentai iš bendros lenkų lietuvių praeities, trukusios amžius, turį tikslą be atožiūros išbraukti tą Lietuvos ir Lenkijos bendrumą vienoje valstybėje. — Kitas nemalonus momentas buvo visuotinas lietuvinimas, dabartine to žodžio prasme, žmonių kaip Adomas Mickevičius, kuris nemokėjo net kalbėti lietuviškai. Dabartinė Lietuva reikalinga istorijos, tai visai suprantama, bet naujoji Lietuva neturi remtis kurdama istoriją bendrais pasiekimais lietuvių, kurie tapo lenkais ir tikrųjų lenkų nuo XIV amžiaus iki 1905 metų...

Kelias dienas vėliau nutariau padaryti oficialų vizitą generolui Nagevičiui ir padėkoti už vedžiojimą manęs po karo muzėjų. Padaviau tuo būdu savo vizito progą ir tikslą Lietuvos štabui. Tikrasis mano vizito tikslas buvo kiek kitoks, svarbu man buvo šiuo kart padaryti generolui Nagevičiui vizitą visoje lenkų kariuomenės uniformoje. Maniau, kad įžeidė jį faktas, kad pasirodžiau Karo Muzėjuje civiliniai. Šiuo kart gi vizitavau generolą Nagevičių, kaip Lietuvos kariuomenės sveikatos tarnybos šefą jo biure ir pasirodžiau visoje lenku karininko uniformoje, su visais ordinais, kardu ir t.t. Generolas Nagevičius teisingai įvertino mano elgesį, nes revizitavo mane pats mano biure lenkų pasiuntinybėje tuojau kitą dieną....

(bus daugiau)

KODĖL RAMOVĖNAI LEIDŽIA ANGLŲ KALBA ISTORIKO DR. K. JURGĖLOS "ŽALGIRĮ"

PROF. ST. DIRMANTAS

Dažnai nusiskundžiama stoka literatūros apie Lietuvą svetimomis kalbomis. Šiai spragai dalinai užkimšti mūsų veteranai nutarė išleisti ir išplatinti tarp politikų ir mokslinčių augščiau minėtą rašinį. Ties tuo darbu sustota dėl daugelio priežasčių.

Pats autorius sutiko savo rašinį, pasirodžiusį šių metų KARIO liepos mėn. sąsiuviny, kiek pritaikinti svetimtaučiam ir išversti.

Šiemet sukako 550 metų nuo ano įvykio.

Žalgirio mūšis ėjo tuometinės Europos pakraštyje ir, nors jame savanoriškai dalyvavo nemaža vakariečių diduomenės, riterių ir šiaip karių, — vienok šis susirėmimas Europos Vakarams liko mažai žinomas. O tai buvo vienas žymiausių ir didžiai lemtingas viduramžių mūšis. Jei tada teutonų galia nebūtų buvus sunaikinta, Vidurinės ir Rytų Europos istorija būtų buvusi visai kitokia. Būtų buvusi pavergta ir išnaikinta ne tik senprūsių tauta, bet to paties likimo būtų susilaukę ir kitos Baltijos pajūrio tautos iki pat Suomijos įlankos ir Pskovo bei Didžiojo Naugardo respublikų. Ir vokiečių divizijos pirmą kartą būtų pasiekusios Volgą, Maskvą ir Kaukazą ne 1940 - 1943 metais, bet penkis šimtus metų anksčiau.

1409 - 1410 karas, o ypač jo generalinis lemiamasai Žalgirio mūšis, yra įdomus kariniu atžvilgiu savo, tada neįprastu, sisteminiu parengimu, ilgais koncentraciniais žygiais, suplanuota ir nuosekliai įvykdyta strategija ir Europos kontinentui XV šimtmečio pradžioje neįprastu, kitų laikomu rytietišku, vadovavimo būdu ir taktika.

Po 550 metų yra įdomu pasekti šio mūšio politinių vertinimų evoliuciją.

a. Pradžioje apie mūšį rašyta nedaug, bet gana objektyviai. Tik jame dalyvavusių karių skaičiai būdavo išpučiami. Tada buvo kariauta jau ne dėl tikybos. Vokiečiai, tęsdami savo prieš ketvertą šimtų metų pradėtą Drang nach Osten, norėjo toliau prisiplėšti svetimų žemių, miestų, turtų. Tada kariavo ne rasės, tikybos ar pasaulėžiūros, ir ne tiek tautos, kiek paskirų kraštų valdovai, naudodami net tolimose šalyse samdytus karius. Jau pavergtieji Pamario ir Silezijos slavų kilmės kunigaikščiai gausiai dalyvavo vokiečių ordino pusėje.

b. Šimtmečiams praslinkus nacionalistiniai nusiteikę vokiečiai, propagandiniais tikslais pirmieji pradėjo skleisti tendencingas pažiūras. Mūšio lauke lietuvių nudėtam ordino magistrui iškeltame paminkle vokiečiai įrašė: "Im Kampfe fuer Deutsches Wesen un Deutsches Recht Mes lietuviai jau nuo XIII amžiaus, o dabar ir visas pasaulis žino, kad "Deutsches Wesen" — tai svetimų žemių ir turtų grobimas, plėšikavimas, gyventojų pavertimas vergais, priverstinas jų germanizavimas, o atkakliai nepasiduodančių, — naikinimas įvairiais genocido būdais. O kas buvo Bismarko ir Hitlerio reichų Deutsches Recht ir ko jis vertas, — visi aiškiai pamatėm ypač nacių laikais . . .

c. Po antrojo Žalgirio (1914 m. Hindenburgui — Liudendorfui tame pačiame rajone sumušus rusų Samsonovo armiją) dar sustiprėjo teorija apie tautų **likiminius** susirėmimus: būk tai germanų kardas revanšavo slavams (suprask rusams), nors 1410 m. rusų tautos iš viso dar nebuvo. Buvo tik D. Maskvos Kunigaikštijos gyventojai maskvėnai — muskovitai ir jie Žalgirio mūšyje visai nedalyvavo. Rusija atsirado tik caro Petro I-jo laikais.

d. Sąjungininkams laimėjus 1944 -1945 m. (tretysis Žalgiris), ir artėjant pirmojo Žalgirio 550 metų sukakčiai, Stalinui įsakius, didrusiški patriotai — komunistai ir jų įsakyti pavergtieji lenkai, čekai ir net (ne slavai) lietuviai yra priversti ir Pirmąjį Žalgirį vaizduoti rusiškoje nacionalistiškai — komunistiškoje šviesoje. Būtent, — kaip didesniojo brolio ruso vadovaujamų slavų **galutiną** laimėjimą prieš teutonus — vokiečius. Mat, Rusijos imperijos riboms pirmą kartą peržengus Karpatus, pasiekus Vengrijos lygumą, pajungus Lenkiją, Čekoslovakiją, Rumuniją ir Bulgariją, paglemžus Besarabiją, Lietuvą, Latviją ir Estiją, užvaldžius pusę Vokietijos ir Mažojoje Lietuvoje įsteigus **koloniją** vardu **"Kaliningradskaja Oblast"**, — rusuose ir Čekijoje atgijo imperialistinis carizmo panslavizmas. Ir šių laikų lenkų "istorikai", pataikaudami savo vyresniajam Maskvos broliui ir jo įsakymų klausydami, vis dažniau mini Žalgirio 1410. VII. 15 mūšyje greta lenkų dalyvavusius "rusus". Dažnai net pamiršta ar tyčia praleidžia paminėti neslavus — lietuvius. Pamiršta šį ir lenkų istorijoje lemtingą mūšį kovojus ir laimėjus kartu su skaitlingais Lietuvos valstybės pulkais, dviejų didžiųjų lietuvių tautos sūnų, garsiųjų gediminaičių, — Jogailos, Lankijos karaliaus, ir jo brolvaikio Vytauto Kęstutaičio, Lietuvos valdovo, talentingoje vadovybėje. Lietuvius lyg pamiršę, būtinai mini tris Smalensko neva "rusų" vėliavas. Tada Smalenskas buvo daugiau Lietuva negu Mozūrija buvo Lenkija. Smalensko žemėje gyveno tada dar nesurusėję tų laikų gudai — bielorusai.

Dlugošo kronikoje paminėti ir ypač dabar išgarsėję trys Smalensko pulkai tikrumoje buvo ne kas kita, kaip Lietuvos valstybės lietuvių ir gudų pulkai, atvesti Vytauto įsakymu ir didvyriškai vadovaujami, greta Jogailos ir Vytauto, trečiojo Lietuvos kunigaikščio — Jurgio, Lengvenio Algirdaičio sūnaus.

Taip begalvojant, tvirtinant, kad Žalgirio mūšį laimėjo slavai — rusai, tektų skelbti, kad lietuviai nukariavo Kaukazą, gynė nuo prancūzų ir anglų Sevastopolį, nuo japonų — Port Artūrą ir kad ties Sidi Barani ir El Alamein laimėjo ne britai, o indai . . .

Kai kurie naujausi lenkų rašeivos, pagal antrą, nacionalistiniai - komunistinę Kremliaus liniją, net taip išsitaria: "Žalgirio mūšį laimėjo darbo liaudis, biednuomenė prieš dykaduonius riterius — vienuolius, Vakarų Europos feudalus ir būsimus kapitalistus — buržujus". Marksistinės evangelijos propaganda nesiskaito su objektyvumu, mokslu ir logika.

Bet svarbiausias leidėjų tikslas yra atkreipti vakariečių dėmesį į šio, esančio tarp Vyslos ir Nemuno, krašto tragiškai permainingą praeitį ir jo dabartinę pragariškai skaudžią, neteisingą ir beteisišką būklę, II-jo Pasaulinio karo laimėtojams Potsdame 1945 nesugebėjus užbaigti karo teisinga taika.

Vokiečiai germanizavo ir kolonizavo šį kraštą per 700 metų. Lietuviams gimininingi senprūsiai, žiauriai spaudžiami, išnyko. Lietuviai išliko rytinėje dalyje, vokiečių taip vadinamajame **Litauisches Bezirk** ar Preussisch Litauen. Hitlerio naciai nesidrovėjo iškilnoti ir išmėtyti gyventojus lietuvius ir nekultūringai suvokietino visus senoviškus, kraštui charakteringus lietuviškus gyvenviečių vietovardžius. Gi po II-jo Pasaulinio karo šiame krašte, kurį nuo amžių lietuviai vadindavo Mažąja Lietuva, atsirado, šį kartą niekeno nekviesti ir neprašyti, vien ginklo jėga, vietoje prūsiškų junkerių, įsi-

veržę rusiški komunistiniai militaristai. Užuot leidę sugrįžti Hitlerio išvarytiems gyventojams ir prijungę kraštą prie natūralaus užnugario— Lietuvos,—rusai teroru išblaškė, išvarė ir 1944-1946 m. badu išmarino dar likusius po karo gyventojus. Čia Molotovo tipo rusai imperialistai XXa. viduryje Europoje įkūrė savo didoką nacistinę ir militarinę koloniją. Nacistinė — nes Hitlerio pavyzdžiu, išžudytų gyventojų vieton, importavo savo tautiečius iš rytų ir, pavyzdį pralenkiant, vietovardžius surusino ne po 700 metų valdymo, o per vienerius metus, duodant gyvenvietėms ir upėms rusiškus vardus. Gi militarinė todėl, kad Karaliaučiuje (kaip ir Klaipėdoje) vienintėliuose Rusijos imperijos neužšalančiuose Baltijos uostuose, įrengė karo laivyno ir povandeninių flotilijų bazes, o pačiame krašte — pirmaeiles tvirtoves, karo aerodromus ir raketų baterijas. Tas viskas daroma tikslu paremti komunistinį DRANG, šį kartą, NACH WESTEN prieš dar likusias laisvas Europos valstybes ir prieš Skandinaviją. Komunistai — rusai čia Mažojoje Lietuvoje įgijo stiprią sparninę poziciją laikyti paklusnią Lenkiją, aklinai apsupo Lietuvą ir visiškai atkirto nuo pasaulio visą Pabaltijį. Tuo jie beveik užbaigė Petro I testamente nužymėtą ekspansiją prie Baltijos jūros. Taip daro komunistinis nacizmas ir fašizmas, nors Stalinas yra pasirašęs Atlanto Chartą, o New Yorke posėdžiauja Jungtinių Tautų Taryba.

Gaunasi absurdiškas vaizdas; Afrikoje ir Pietų - Rytų Azijoje buvusių kolonijų vietoje, viena po kitos, įsisteigia kartais puslaukinių tautelių valstybės, o senoje kultūringoje Europoje pavergiamos ir kruvinai malšinamos tokios tautos ir valstybės, kaip Vengrai, Lenkai ir Lietuviai, t.y. tautos, kurios jau prieš 1000 ar 700 metų buvo sukūrusios kultūringas taikias valstybes, kurios XIII-XVII šimtmečiuose apgynė Vakarų Europą ir vakarų civilizaciją nuo turkų - totorių, o iki II-jo Pasaulinio karo sulaikė rusų kolonialinę imperialistinę ekspansiją į Vakarų Europą.

Šiuo metu geopolitinė padėtis yra nenormali ir neteisėta: Vokietijoje, Korėjoj, Lietuvoje, Suomijoj ir Šiaurės - Rytų Azijoje. Gyvenama lyg absoliutizmo laikais, kai trys juodi ereliai supjaustė pirmutinį Europos federatyvinį Lietuvos — Lenkijos commonwelth'ą. Grobiama nesivaržant, pačiame vidurdienyje. Kitų nieko nedaroma teisinę, teisingą padėtį atstatyti. Ir nėra ko stebėtis, kad nors jau praslinko 15 metų nuo karo veiksmų pabaigos, o laimėtojai — vieni nesugeba, o kiti tyčia nenori padaryti ne tik teisingos, bet ir iš viso jokios taikos. To pasėkoje gali kilti nevilties ir teisingumo jausmo iššaukti sukilimai (Vengrija) ir naujas didžiulis karas. Jo tikslas būtų panaikinti Europoje ir kitur po II Pasaulinio karo įvestą tautų ir valstybių vergiją ir užkirsti kelią kolonizmui senoje mūsų Europoje ir kitur.

TIESA APIE PAMINKLĄ ŽUVUSIEMS

Idėja statyti paminklą žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės gimė gal ne vieno visuomenės veikėjo galvoje. Bet ir ši idėja būtų mirusi dar negimusi, jei jai neatsirastų vykdytojų.

Tėvai jėzuitai turėdami sklypą, kreipėsi į L.V.S. "Ramovė" Centro Valdybą, pasiūlydami tokią idėją įkūnyti. Ramovėnų centro valdyba nutarė imtis iniciatyvos. Vienam savo pareigūnų pavedė sudaryti Laisvės Muzėjaus ir Žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės Paminklo Statymo Komitetą, pakviečiant dalyvauti jame be Chicagos ramovėnų skyriaus atstovų dar ir Karių Savanorių-Kūrėjų, Lietuvos Šaulių Sąjungos ir Kun. Birutės Karių Moterų Šeimų Draugijos atstovus. Visų čia paminėtų organizacijų atstovai gyvai šiam reikalui pritarė ir bendras visų keturių mūsų karinių organizacijų komitetas buvo sudarytas. Pasekmėje, paruošti aukų lapai visų keturių organizacijų buvo išsiuntinėti padaliniams surinkti paminklo statybai lėšas. Visuomenė į šio komiteto atsišaukimą atsiliepė visu nuoširdumu. Buvo ir stambesnių aukotojų, k.a.: J. ir O. Gradinskai aukojo 200 dol., D-ras L. Kriaučeliūnas — 100 dol. ir J. Gribauskas — 100 dol. Aukų rinkime pasižymėjo šaulys Šiaučiūnas, vienas pats surinkęs 200 dol. ir ramovėnas M. Maksvytis, taip pat surinkęs 100 dolerių.

Komitetas turėjo daug posėdžių, kartais drauge su L.V.S. "Ramovė" Centro Valdyba, dažnai dalyvaujant pakviestiems įvairių sričių žinovams. Tačiau pagrindinis paminklo statymo darbas buvo vykdomas L.V.S. "Ramovė", Karių Savanorių-Kūrėjų, Šaulių Sąjungos ir Kun. Birutės Draugijos atstovų.

Paminklo, tokio kaip jį dabar matome, projektas atsirado ne iš karto. Teko atsižvelgti į vietos sąlygas ir lėšas. Tikrumoje, laiku apmokėti statybos sąskaitas, teko užtraukti ir paskolą.

Tenka pridėti, kad žuvusių paminklas nėra ramovėnų, ar keno kito nuosavybė. Jis priklauso visai mūsų tautai. Esamose sąlygose, jis yra visos mūsų lietuviškos visuomenės nuosavybė. Tuo būdu paminklo statybos komitetas pasilikdamas ir toliau veikti mūsų visuomenės tarnyboje su visišku pasitikėjimu kreipiasi į garbingąją lietuvių visuomenę ir lietuviškas organizacijas, prašydamas paremti visus komiteto darbus siekiant padengti skolą ir paminklo aikštę tinkamai sutvarkyti. Tvirtai tikima, kad visuomenė, kaip paminklo savininkė, savo turtu tinkamai rūpinsis ir jį reikiamai globos.

Paminklo statybai gauta pajamų per: 1. Lietuvių Veteranų S-gą "Ramovė" 3,952 dol. 29 ct., 2. Lietuvos Laisvės Kovų Savanorių S-gą 629 dol. (per šias abi organizacijas gauta dar 6 aukso monetos 45 rublių vertės, kurios dar nerealizuotos;, 3. Lietuvos Šaulių Sąjungą Tremtyje 697 dol. 38 ct., 4. Kunigaikštienės Birutės Karių Moterų Šeimų Draugiją 1,087 dol., 5. Organizacijų ir atskiros aukos 420 dol. 19 ct., 6. Gautos palūkanos iš banko 217 dol. 93 ct. ir 7. Užtraukta paskola 2,550 dol. 37 ct. Viso pajamų 9,554 dol. 37 ct. ir 45 aukso rubliai.

Išlaidos: 1. Žemės darbai 385 dol., 2. Cemento darbai 1,200 dol., 3. Akmenys, akmens darbai, žemėlapis ir įrašai 4,500 dol., 4. Paminklo sustatymas 1,200 dol., 5. Kryžiai 385 dol., 6. Paminklo apšvietimo įrengimas 425 dol., 7. Aliuminijaus stiebai vėliavoms 648 dol., 8. Metalinės dalys paminklo sustatymui 31 dol. 64 ct., 9. Stiklas 6 dol., 10. Brėžinių padauginimas 2 dol. 53 ct. 11. Akto parašymas ir padauginimas ir kt. spaudos darbai 39 dol. 50 ct., 12. Laisvės Kovų Muzėjaus plėtimui 731 dol. 70 ct. Išlaidų viso: 9,554 dol. 37 ct.

Paminklo projektą sudarė ir statybos darbus prižiūrėjo inž. architektas Jonas Mulokas, statybos darbus įvykdė inž. architektas Jonas Stankus, abudu neimdami jokio atlyginimo.

Visiems aukotojams, aukų rinkėjams, inžinieriams ir visiems prie paeminklo žuvusiems statybos prisidėjusiems, komitetas reiškia nuoširdžią padėką.

Tolimesnes aukas prašoma siųsti šiuo antrašu: The Lithuanian Veterans Association "Ramovė", Inc. Account No. 106157, Crane Savings and Loan Ass., 2555 W. 47-th St., Chicago 32, Illinois, U.S.A., arba Komiteto iždininkui: Mr. J. Tumas, 4518 So. Talman Ave., Chicago 32, Ill, U.S.A.

Laisvės Kovų Muzėjaus ir Paminklo Statymo Komitetas

PRANAŠYSTĖS, KARAI IR GYVENIMAS

Daugelio komunistinio fronto organizacijų bendrininkas, pastorius Reinhold Nieburh, kalbėdamas atidarant mokslo metus The Jewish Institute of Religion (40 West68th str., New York), pasakė kad"Marksizmas yra moderni žydų pranašystės forma."

Įdomu stebėti kaip toji pranašystė vyksta gyvenime.

Renkant žinias netolimos praeities pasaulinio masto įvykių priežastims surasti, kartais labai svarbu panagrinėti veiksmus ir darbus labai įtakingų turtingų ir galingų valdžioje žmonių. Yra žinoma, kad ligi 1915 m. carų valdomoje Rusijoje, žydai galėjo gyventi tiktai Lietuvos, Lenkijos, Gudijos ir Ukrainos plote.Jiems buvo nustatyta riba "čerta jevrejskoj osedlosti" toliau kurios jiems nebuvo leista apsigyventi. Tik žydai milionieriai, pirmos gildijos pirkliai, gaudavo leidimą gyventi Maskvoje ir Peterburge. Kitiems žydams didžiausių žemių plote nebuvo leidžiama gyventi.

Bet, I pasaulinio karo metu, 1915m. tokią tvarką vienas galingas žmogus sugriovė. Ir delei to žydai ir rusai skaudžiai nukentėjo. Bet, per tai žydai atsikeršijo rusams ir pasiekė savo tikslų. Tai buvo caro NikalojausII dėdė Nikolai Nikolajevič. Rusų armijoms vis pralaimint kautynes su vokiečiais, kovų frontas atsikėlė jau prie Nemuno ir Vyslos. Pafrontės gyventojai labai nerimavo, ypač miestų žydai, kurie tuomet buvo labai prielankūs vokiečiams. Jie dažnai nukentėdavo nuo pafrontėje laisvai bejodinėjančių kazokų. Daug rusų vyresniųjų karininkų, palikę pozicijose kareivius su jaunesniais karininkais, linksmindavosi miestų kavinėse ir restoranuose. Nuo tokio padrikumo labai nukentėdavo fronto reikalai. Gyventojai skundėsi vyriausybei.

Kaip tik, tuo metu, vyriausiuoju karo vadu buvo paskirtas Nikolai Nikolajevič, labai griežtas kunigaikštis. Atvykęs pafrontėn, visus karininkus ir kazokus išvijo į pozicijas, prie kareivių. Kazokams jis nebeleido pavieniai slankioti pafrontės gyvenvietėse. O kai jam buvo pranešta, kad "visi žydai yra vokiečių šnipai", jis įsakė žydus ir vokiečius iškelti už Volgos upės. Nors jo štabo viršininkai siūlė priešingą kryptį. Ir koks buvo triukšmas, kiek ašarų ir dantų griežimo žydų tarpe, apleidžiant savo namus ...

Karas tęsėsi toliau. Iškraustyti į Rusiją, už Volgos, žydai apsigyveno didesniuose miestuose, sukūrė savo bendruomenes, mokyklas, sinagogas ir siekdami savo tautinių ir politinių tikslų, gyveno ten iki 1917 m. revoliucijos. Juos labai atjautė kitose pasaulio šalyse gyvenę jų tautiečiai ir visą laiką stipriai rėmė pinigais, maistu, rūbais ir kt. Ypatingai čia gerą dirvą rado vakarų Europos, Amerikos ir net Kinijos turtuoliai žydai, kurie senai jau veržėsi į Rusijos didįjį prekybos plotą. O Europoje tuomet buvusi Uljanovo (Lenino) komunistinė jų grupė tuoj sugalvojo panaudoti gerą progą komunizmui Rusijoje sklaisti, — pranašyščių kelias ryškus.

Siunčiant gėrybes už Volgos ir Sibire gyvenantiems ištremtiesiems, jas lydėjo išlavinti ir užgrūdinti pranašyščių skelbėjai. Jie laisvai judėjo Sibiro ir Uralo plotuose, kur turėjo ryšių, su tuomet Sibire buvusiu, Džiugašvili (Stalinu). Dalindami šelpiamiesiems gėrybes, jie, ištremtųjų tarpe, pasirinko tinkamų žmonių ir priedangoje jų tautinių mokyklų, parengė būrius agitatorių, kovotojų ir Rusijos didiesiems miestams komunistines diktatūrines administracijas su reikalingais joms ryšininkais. Poros metų bėgyje, visą Rusiją jau dengė slaptas komunistinis tinklas. Visi nurodymai ėjo iš Uljanovo (Lenino) štabo Šveicarijoje. Rusijos policijos vadovybė sumaniai buvo jų užliūliuota ir dezorganizuota. Darbininkija, ypač Peterburgo, karo meto sunkumų slėgiama, lengvai davėsi agitatoriams sukurstyti ...

Ir štai — Peterburge ir kituose miestuose kyla revoliucija. Caro valdžios didžiūnai to nenumatė ir nebuvo pasiruošę revoliuciją užgniaužti...

Tuoj po 1917 m. vasario mėnesio revoliucijos Rusijoje, tų užvolgėn ištremtųjų ir juos šelpusių pirklių miljonierių tikslus ir jų nuveiktus darbus svarstė augštieji karo vadai šiaurės Vakarų Fronto būstinėje. Jie priėjo išvados, kad didžiausią klaidą ir žalą Rusijai padarė vyriausias karo vadas Nikolai Nikolajevič. Jam reikėję 2 milijonus žydų iš pafrontės, ne už Volgos upės ištremti, o suvežus juos prie Nemuno ir Vyslos, pasitraukiant palikti visus vokiečiams. Karo pabaiga būtų buvusi visai kitokia, o komunizmas Rusijoje būt neįsigalėjęs ir neišsiplėtęs. Jie išaiškino ir tai, kodėl kai Rusijos revoliucijos metu Anglijos karalius Jurgis norėjo savo pusbrolį Rusijos carą Nikalojų II su šeima paimti į Angliją, tai tos šalies min. pirmininkas Loyd Georg neleido tai padaryti. Mat, esą, Nikalojus II tuomet būt galėjęs trukdyti pranašystėms ir pasaulio apjungimo politikai plėsti.

DIDIEJI RATAI

Po 1917 m. revoliucijos, Rusijoje dar ilgai tęsėsi kovos baltųjų ir raudonųjų tarpe. Betgi, buvusios dar Rusijos carų pavergtos mažosios tautos, kaip Suomija Estija, Latvija, Lietuva ir Lenkija, jau sekančiais metais sugebėjo išsilaisvinti. Jos sukūrė savo nepriklausomas valstybes, kurias vėliau pripažino ir visas pasaulis. Savystoviai gyvendamos, tos valstybės išvystė savo jau žymią prekybą su užsieniais, ypač su Anglija.

Slinko metai. Retkarčiais Anglijos prekybinių kompanijų atstovai atsilankydavo į tas jaunas Pabaltijo valstybes. Kartą, toks vienas kompanijos atstovas, lordas S.S. , su sekretoriu ir vertėju, atvyko laivu į Klaipėdą. Jis prekybos reikalais (o gal ir politiniais) turėjo tikslą apsilankyti Kaune, Rygoje ir Tallinne. Važiavęs su juo iš Klaipėdos į Kauną Lietuvos atstovas turėjo įdomų pasikalbėjimą. Lordas buvo susierzinęs ir atvirai išdėstė savo nepasitenkinimą dėl, kaip jis išsirciškė, "šokinėjimo per tvoras", t.y. dėl tų valstybių esamų sienų, kur reikalingos vizos ir visoki formalumai. Ką anais laikais buvo galima buvę atlikti vien Peterburge, dabar reikalinga esą lankytis Kaune, Tygoje, Tallinne ir kt. ir kalbėtis su įvairaus plauko valdžiomis. Jis aiškino, kad tos visos šalys seniau priklausė Rusijai, tai taip ir toliau turėtų būti. Su Rusija galima esą gerai gyventi. Ten dabar net ir žydų tautos žmonių niekas nepersekiojąs, kaip tai buvę carų laikais. Pasaulis dabar modernėjąs, prekyba didėjanti ir visos šalys turėsią panaikinti viešckius rubežius, apsijungti ir vieną jungtinę valdžią turėti.

Kai lietuvis pareiškė priešingų nuomonių ir priminė tam lordui jo neaiškų, gal net įžeidžiantį, išsireiškimą "įvairaus plauko valdžiomis", tai jis jam rūsčiai pasakė: "gal kam visa tai ir nepatinka, bet taip bus. Tuo tikslu mūsų mašina jau užvesta". Tai pasakęs pastebėjo, kad jau laikas eiti miegoti, ir nuėjo į savo skyrių.

Dar Klaipėdos uoste, lordo vertėjas ir lietuvis susitikę viens kitą pažino, bet lordui to neparodė. Karo metu. jie kartu tarnavo fronte, vienoje, dar carinėje, Rusijos armijoje. Dabar jie, dviese pasilikę pernakt išsikalbėjo po tiek metų nesimatę. Paaiškėjo, kad jis (kunigaikštis N.U.) 1917 m. laimingai pateko į Angliją. Ten jis turėjo giminingą anglą, pas kurį ir

prisiglaudė, apsirūpinęs svetimais dokumentais. O gerai mokėdamas anglų kalbą, vėliau per jį gavo tarnybą. Daug metų dirbdamas pas tą senos žydų giminės lordą, jis pažino netik daug lordų, kurie daugumoje esą tokios pat giminės, bet ir daug augštų politikų ir karališkos valdžios žmonių. Iš visų tų didžiūnų veiklos ir pažinčių su jais, jis patyręs, kad nuo karaliaus Pilypo laikų Anglijoje viešpataujanti jų kraujo dinastija ir ji valdanti netik Angliją su jos kolonijomis, bet beveik jau ir visą pasaulį. Jie esą pasiryžę viso pasaulio tautas apjungti ir aptraukti tokio pat kruvino juodojo voro tinklu, kokiu jau apdengta yra jo mieloji tėvynė Rusija.

Besikalbant ir lietuviui dėl to suabejojus, jis įtikinančiai pareiškė, kad nors jam širdį gelia, atsimenant Rusijos dabartinę komunistinę būklę, bet jis mato, kad jau dabar dauguma pasaulio turtų, kapitalo, žaliavų, gaminių, spauda, radio, informacija ir kt. yra tos pirklių tautos rankose. Todėl, jis mano, kad pasaulio tautų apjungimas ir jų kartu su turtais, išnaudojimas vyksta priedangoje jų visur pučiamos demokratijos, o tikrumoje pagal žydų pranašystes ir komunistinę doktriną. Esą numatoma, kad komunizmo pavergtas pasaulis vergaus ir kentės, ligi daugumoje žmonių išaugs ir ištobulės supratimas kas tai yra tikroji žmonių laisvė ir savistovumas. Ligi daugumas aiškiai supras kas tai yra tikroji demokratija ir komunizmas, o kas šeimyninio gyvenimo siela ir tautinė nepriklausomybė.

TAUTOS TURTŲ PRIKLAUSOMYBĖ

Visi atsimena, kaip 1918 m. Lietuvai atgavus savo nepriklausomybę, dar kurį laiką krašte pasiliko, rusų laikais čia buvusi, ekonominio ir prekybinio gyvenimo tvarka. Miškai dideliais vienetais, buvo parduodami turtingiems prikliams, o iš jų pirkdavo smulkūs naudotojai ir ūkininkai. Ūkio gaminius: gyvulius, kailius, paukščius, javus, linus, sviestą, kiaušinius ir kt. supirkdavo teipgi vietos pirkliai kitataučiai ir parduodavo užsienin. Ūkininkai už savo gaminius gaudavo tiek, kiek pirkliai iš malonės jiems mokėdavo. Krautuvės ir beveik visa prekyba buvo taipgi tų pirklių rankose.

Bet, po dešimties metų, lietuvių susipratimas ir mokyklų suteiktos žinios visa pakeitė iš pagrindų. Lietuviai statė fabrikus, mokyklas, geležinkelius, pienines, lentpjūves ir kt. Sukūrė korperatyvines bendroves ir visą ūkio produktų prekybą perėmė į savo rankas. Miškus naudoti pradėjo pati valstybė. Smulkių varžytynių būdu aprūpindavo miškų vietos gyventojus. O visa kita apdirbinėjo valdiškose lentpjūvėse ir parduodavo užsienin. Atsidarė lietuvių krautuvės, valgyklos, kavinės, viešbučiai, restoranai ir net cukraus fabrikai. Kitataučiai pirkliai buvo nepatenkinti lietuviais ir pradėjo išvažinėti į Ameriką, pietų Afriką ir kitur.

Kuršėnuose gyveno, žemaitijos miškais praturtėjęs, milionierius svetimtautis. Ir štai, nebegavęs prekiauti miškais, jis taipgi pasiryžo kur nors keltis. Gavęs progą, savo nepasitenkinimą piktai išdėstė apskrities civiliniam ir kariškam administratoriams. Jis pareiškė, jog dėl to, kad lietuviai perėmė krašto visą ekonominį ir prekybinį gyvenimą į savo rankas, jiems belikę tik keltis į kitas šalis nes nebėra jiems prasmės pasilikti Lietuvoje vien prie smulkios prekybos. Ir kai jam buvo paaiškinta, kad žydai, vokiečiai, lenkai ir kt. Lietuvos piliečiai čia turi lygias teises politiniame ir ekonominiame šalies gyvenime, bet jie negali viršyti lietuvius, tai tas pirklys milijonierius įsikarščiavęs pasakė, kad lietuviai dar nepažįsta tikrosios demokratijos ir daro klaidų, visai bereikalo keldami savo tautiniai valstybinius reikalus. Neužilgo ateisiąs laikas, kuomet visų tautų, viso pasaulio žmonės bus apjungti į vieną didelę bendruomenę, kuri dirbs ir gyvens išvien, o ją valdys prityrę žmonės, gal kaip Uljanovas, Trockis, Stalinas, Kaganovičius ir kiti pasaulio didvyriai, kurie dabar valdo Rusiją, nes rusai moka tik kariauti ir užimti kitas šalis, o kaip turtus globoti — jie neišmaną. Toks jo pasakymas parodė visų jo tautiečių tikslą ir siekius.

Tikrumoje lietuviai kitataučių atžvilgiu buvo perdaug nuolaidūs ir teisingi, nes ir jiems Lietuvoje buvo leista lygiai dalyvauti bendrovėse, pramonėje ir prekyboje ir visame šalies gyvenime. Net pats žydas dr. Mend. Sudargskij, dabar išleidęs labai didelę knygą Lite, kur rašoma apie Lietuvą ir ten gyvenusius žydus, jų kultūrines įstaigas ir kt., mini ir faktą, kad žydai Rachmilovičius, Rozenbaumas ir Soloveičikas buvo net Lietuvos valdžioje. O Lietuvos seime žydai turėjo savo frakciją.

Vienok žydai nederino savo reikalų su lietuviais. Jie norėjo vieni visus šalies turtus ir net žmones valdyti.

Taip, artėjant II pas. karui vieni jų važiavo į rytus patalkininkauti marksistam, kiti į vakarus. Amerikoje 1957 m. tapo suimti buvęs Lietuvoje milionierius Chazen iš Panevėžio ir Sobolevič su Albam iš Vilkaviškio. Jie Amerikoje ir Kanadoje dirbę Maskvos komunistams. Savo tikslų jie nepamiršo ir po karo.

Tolimesnis tos tautos milijonierių darbas ir pranašyščių kelias yra aiškus. Bet, apgailėtina yra tai, kad daug pasaulio žmonių dar nesusipranta ir marksizmo agentų pažadais užliūliuoti pasiduoda ir eina į pagelbą savo pavergėjams ir išnaudotojams.

J. Vėgėlis

Kario Redakcijos nariui

STASIUI BUTKUI,

mirus broliui JULIUI Lietuvoje, gilią užuojautą reiškia

M. ir Z. Raulinaičiai

Mirus tėvui Lietuvoje, mielą bičiulį

BRONIŲ BALČIŪNĄ

nuoširdžiai užjaučia

M. ir Z. Raulinaičiai

Du draugai, ats. viršila Maleckas ir psk. Mikėnas 1938 m. vasarą, Radviliškyje.

ATMINTINOS NUOTRAUKOS

Ats. viršila Maleckas ant šarvuočio "žaibas", šaudymo pratimų metu Gaižūnų poligone 1937 m.

Sav. kūr. virš. Vladas Maleckas (g. 1899 m. sausio 12 d.) įstojęs savanoriu į 1 p. p. 1919 m. sausio 12 d., dalyvavęs kautynėse prie Radviliškio, Daugpilio ir Širvintų. Nuo įstojimo savanoriu iki 1925 m. tarnavo 1 p.p., nuo 1925 m. iki 1941 m., rusų invazijos, tarnavo šarvuočių rinktinėje. Dabar gyvena tremtyje Vokietijoje ir tarnauja Labor service daliniuose prie amerikiečių armijos.

Šarvuočių Rinktinės karininkai 1927 metais

Kaina
2.5

REIKŠMINGA IR AKTUALI GIMTOJI KALBA

Ką tik pasirodė visų laukiamas kalbos patarėjas — Gimtoji Kalba Nr. 3. Naujajame GK numeryje randame keletą prof. P. Skardžiaus straipsnių, taip pat rašo ir kiti lituanistai. P. Skardžius pamini mūsų rašomosios kalbos kūrėjo J. Jablonskio gimimo sukaktį (1860 — 1960), teisingai pažymėdamas, koks didelis skirtumas yra tarp J. Jablonskio ir šio meto kalbos tvarkytojų Lietuvoje: J. Jablonskis lietuvių kalbą grynino, o dabar, rusų komunistų įsakomi, patys lietuviai savosios kalbos dėsnius turi grįsti "didingosios rusų kalbos pavyzdžiu". "Tam reikalui paneigiama savaiminga Lietuvos praeitis, visa jos istorija, ir jai brukte brukama vienalytė, visas tikrąsias tautines savybes ir aspiracijas niveliuojanti ideologinė komunistinė kryptis visur — literatūroj, kalboj, socialiniame gyvenime ir kitur". Vis dėlto, anot Skardžiaus, J. Jablonskio kalbos pagrindai lieka nesugriaunami, ir visi bandymai juos pakeisti svetimais pagrindais nueis niekais. Užtai ir mes patys turime rūpintis savos kalbos grynumu.

Kitam straipsnyje P. Skardžius primena pluoštą jau seniau priimtų lietuviškų sporto terminų, kuriuos ir šiandien sportininkai naudoja Lietuvoje. Tas pat autorius plačiau nagrinėja prielinksnio "su" vartojimo atvejus. L. Dambriūnas paskelbia 26 naujųjų Afrikos valstybių bei jų sostinių lietuviškus pavadinimus, kurie itin pravers spaudos žmonėms. P. Orintaitė paberia įdomių žiupsnelių, liečiančių žodžio reikšmių nykimą, taip pat pasigenda tikslumo, vartojant įvairius panašios reikšmės žodžius. A. Dundulis nurodo nemaža taisytinų posakių, o prof. Vikt. Biržiška nukelia skaitytojus į šio šimtmečio pradžią, papasakodamas apie J. Jablonskio slaptą lietuvių kalbos mokyklą Šiauliuose. Klausimų kraitelėje su platesniais įrodymais atsakoma, kas geriau; papiras ar papirusas? prilygti kam ar prilygti ką?

GK administracija prašo prenumeratorius laiku atnaujinti prenumeratą. Skolininkams GK toliau nebebus siuntinėjama. GK prenumerata metams 1 dol. Adresas: Kultūros Fondas, 1347 So. 48 Court, Cicero, Ill.

"L.V.S. "RAMOVĖ" N.J. Skyrius, telkininkaujant Lietuvių Bendruomenės Newarke apylinkei, surengė Lietuvos Kariuomenės Šventės minėjimą 1960 m. lapkričio 20 d. Lietuvos Karo Invalidams šelpti aukos buvo renkamos ne tik minėjimo metu, bet prieš ir po minėjimo aukų lapais įvairiose New Jersey lietuvių kolonijose.

Aukų surinko: Antanas Rugys, Paterson, N.J. — $42.50, Antanas Vitkus, Kearny, N.J. — $17.00, Petras Lanys, Elizabeth, N.J. — $40.00 ir Kazys Trečiokas, Newark, N.J. — $63.00. Viso surinkta ir pasiųsta $162.50.

Aukojo: Elseikų šeima — $6.00; po $5.00 — S. ir O. Goodis, Jatulių šeima, J. Kralikauskas, P. Kupinskas, V. and R. Kvedaras, P ir O. Lanys, P. Mačiulaitis, dr. S. Petrauskas, Sadauskų šeima, V. ir P. Tiknys, kun. P. Totoraitis ir K. ir G. Trečiokai; po $3.00 — P. Šlepetys; po $2.00 — S. Adomaitis, K. Čiurlys, P. Damijonaitis, J. Didžbalis, A. Diškėnas, A. Gelažius, J. Jackūnas, V. Kiaunė, B. Lokis, P. ir B. Macijauskai, B. Mališauskas, V. Misiūnas, A.J. Rugys, K. Sipaila, E. Skeivienė, A. Stukas, J. Stukas, Sudzinskų šeima, K. Valužis, A. Vitkus, ir A. Žemaitis; kiti aukojo po $1 00 ir mažiau.

Gerb. KARIO Redakcija,

Neseniai KARYJE teko pastebėti nuotrauką paminklo Troškūnuose, kuris buvo pastatytas atminimui Antano Žarskaus ir kitų kelių partizanų, kure kovojo gnklu preš įsiveržusius į Lietuvą toje apylinkėje lenkų raitelių dalinius. Lenkų karo lauko teismo sprendimu jie buvo sušaudyti 1918 - 1919 m. Pirmosios vokiečių okupacijos metu man teko daraktoriauti, t. y. slauptai mokyti vaikus jo gimtame Kiaušagalių kaime, Andrioniškio apylinkėje. Man teko asmeniškai pažinti a.a. Antaną Žarskų kaip gražios išvaizdos jaunikaitį. Jis buvo tikras augštaitis, linksmas ir nuoširdus, draugiško būdo, ir buvo visų mėgiamas, kaip sakant, tiko prie tančiaus ir prie rožančiaus, buvo geras muzikantas ir dainininkas, ir turėjo nemažą pasisekimą pas gražiąją lytį. Gaila to puikaus lietuvio ir draugo. Tegu jam būna lengva Lietuvos žemelė, kurią jis taip nuoširdžiai mylėjo ir dėl kurios jis paaukojo savo jauną gyvybę. **Draugas — A. Č.**

Premijos

Ramovės C. V-ba sudarė premijų komisiją, kuri šiais metais numatys, atrinks ir paskirs premijas už geriausius straipsnius tilpusius 1960 m. KARYJE.

Komisijon įeina: p-kas J. Švedas, A. Tamošiūnas ir J. Vepštas; visi gyv. Čikagoje.

C. V-ba pasiūlė šiuos premijuotinus straipsnius: 1. Z. Raulinaitis — DURBĖS MŪŠIS; 2. Plk. O. Urbonas — ŽALGIRIO MŪŠIS, Kario leidinys, knyga. Kario redakcija pasiūlė šiuos premijuotinus straipsnius: 1. K. Jurgėla — MŪŠIS EGLIJOS GIRIOJE; 2. J. Rūtenis — ŽALGIRIS, poema; 3. B. Auginas — LIETUVIŠKŲ TRADICIJŲ TĘSTINUMO REIKŠMĖ; 4. M. Šimkus — NAGORNOSKI.

AUKOJO KARIUI.

1. Jakimavičius V., Brockton, Mass. $14.00
2. Reklaitis M., Chicago, Ill. 8.00
3. Karosas Povilas, New Britain, Conn. 5.00
4. Drabišius P., Cleveland, Ohio 4.00
5. Jonaitis A. Cleveland, Ohio 4.00
6. Karaša M., Baltimore, Md. 4.00
7. Pečenkis P., Elizabeth, N.J. 4.00
8. Petrauskas V., Chicago, Ill. 4.00
9. Sciuka J., New Britain, Conn. 4.00
10. Šadeika Česys, Detroit, Mich. 4.00
11. Šarūnas J., Hamil., Canada 4.00
12. Tumas J., Chicago, Ill 4.00
13. Vėžys G., Chicago, Ill. 4.00
14. Baltrušaitis Vladas, Rochester, N. Y. 3.00
15. Bieliukas Bronius, Richmond Hill, N. Y. 2.00
16. Dusevičius K., Boston, Mass 2.00
17. Marčėnas J., Detroit, Mich. 2.00
18. Mikoliūnas Antanas, Cleveland, Ohio 2.00
19. Morkūnas K., Euclid, Ohio 2.00
20. Norkus P., Hartford, Conn. 2.00
21. Reikenis., New Haven, Conn. 2.00
22. Ūsas Bronius, Chicago, Ill. 2.00
23. Vasikauskas Vladas, Richmond Hill, N. Y. 2.00
24. Vaškelis Stasys, Framington CTR, Mass. 2.00
25. Audronis Antanas, Los Angeles, Calif. 1.50
26. Duda Rapolas, Baltim., Md. 1.50
27. Andriulis Petras, Philadelphia, Pa. 1.00
28. Augaitis P., Toronto, Canada 1.00
29. Balzaras L., Chicago, Ill. 1.00
30. Butkūnas Andrius, St. Charles, Ill. 1.00
31. Gulbinas P., Toronto, Canada 1.00
32. Kacilauskas J., Lemont, Ill. 1.00
33. Mikeliūnas Danys, E. Chicago, Ill. 1.00
34. Muraška Vytautas, Philadelphia, Pa., ... 1.00
35. LVS "Ramovė" Rochester'io Skyrius 1.00
36. Vėsa J., Rochester, N.Y. 1.00

LIET. BIBLIOSL.
TARNYBOS
DOVANA

ATSKIRO NR. KAINA — 60¢

VIENYBĖ

Seniausias lietuvių laikraštis pasaulyje

Eina nuo 1886 metų

Šiais metais švenčia savo
Deimantinį Jubiliejų

Prenumerata 7 doleriai metams

VIENYBĖ

192 Highland Blvd., Brooklyn 7, N. Y.

KARIO LEIDINIAI

gaunami tiesiai iš KARIO Redakcijos, arba pas platintojus:

1. **H. Sienkievičius, KRYŽIUOČIAI**, istorinis romanas, 3 tomai, kiekvienas po $3.50 (Nuolatiniai "Kario" skaitytojai gauna visus tris tomus tiesiai iš "Kario" tik už $8.00).

2. **Prof. V. Biržiška, PRAEITIES PABIROS**, rinkinys straipsnių iš Lietuvos istorijos — $6.50 (stambi, iliustruota ir įrišta knyga)

3. **O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRIO MŪŠIS**. Studija su smulkiom mūšio schemom ir daugybe paveikslų — $3.00.

Laisvoji Lietuva

Prenumerata:

Metams $4.50
Pusei metų $2.50
Atsk. Nr. . . . . 10¢

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL

Phone PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION

SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill

S K A I T Y K I T E

DIRVA ★★★ THE FIELD

nuo 1960 metų einančią tris kartus per savaitę • Turinčią visuose pasaulio kraštuose savo bendradarbius • Tai geriausiai informuotas ir lietuviško gyvenimo vaizdais iliustruotas laikraštis • Metams kaštuoja tik $10.00. Rašykite —

D I R V A

6907 Superior Ave., Cleveland 3, Ohio

DARBININKAS

VISŲ LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS

916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams $6.00
Brooklyne 6.50
Užsienyje 6.50

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, % KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaitės prieš išleidimą.